

**Kotitalousopettajien kokemuksia
etäopetusjaksosta poikkeusoloissa –
“Käytännön tehtävien teettämisessä
oli paljon kirjavuutta.”**

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Kotitalousopettajan opintosuunta
Maisterintutkielma
Kotitaloustiede
Toukokuu 2021
Irene Rydberg

Ohjaaja: Minna Autio

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta		
Tekijä - Författare - Author Irene Rydberg		
Työn nimi - Arbetets titel Kotitalousopettajien kokemuksia etäopetusjaksosta poikkeusoloissa - "Käytännön tehtävien teettämisessä oli kirjavuutta."		
Title Home economics teachers' experiences of a distance learning period in exceptional circumstances - "There was variegation in assigning practical tasks."		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kotitaloustiede		
Työn laji / Ohjaaja - Arbetets art /Handledare - Level / Instructor Maisterintutkielma / Minna Autio	Aika - Datum - Month and year Toukokuu 2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 58 s. + 4 liites.
Tiivistelmä - Referat – Abstract Tutkielmassa tarkastellaan kotitalousopettajien kokemuksia kotitalousopetuksesta koronavi-rus pandemiasta (COVID-19) johtuvien poikkeusolojen aikana keväällä 2020. Aihe on ajan-kohtainen, sillä koronavi-rus pandemia jatkuu edelleen, mikä vaikuttaa ja tulee vaikuttamaan kotitalousopetukseen. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että kotitalous on yhteiskunnal-linen oppiaine, joka kehittyy jatkuvasti maailmassa tapahtuvien muutosten myötä. Aiemmissa tutkimuksissa on myös todettu, että kotitalousoppiaineeseen sisältyvien aiheiden (mm. kulut-taja- ja ruokaosaamisen sekä kodin puhtaanapidon) hallinta tukee ihmisten hyvinvointia ar-jessa. Tässä tutkielmassa analysoidaan sitä, miten kotitalousopettajat kokevat poikkeusolo-jen tuomat muutokset työssään, kun kouluissa siirryttiin etäopetukseen. Tutkielman aineisto on osa "Kohti kestävämpää kotitalousopetusta 2020" -kyselyä, joka on kerätty vuoden 2020 keväällä pandemian aikana. Laadullinen aineisto koostuu 99 kotitalous-opettajan vastauksista kaksiosaiseen avokysymykseen: <i>"Kerro, miten opetuksesi muuttui ko-ronavi-ruksen (COVID-19) aiheuttamassa poikkeustilassa. Kuvaile, miten yhteistyö on sujunut oppilaiden ja huoltajien kanssa."</i> Aineiston analyysissä käytettiin koodausta ja teemoittelua. Kyselyyn vastanneiden kotitalousopettajien mukaan haasteita tuottivat esimerkiksi digitaal-is-ten välineiden käytön harjoittelu, uusien opetustehtävien keksiminen, erilaisten perhetilantei-den huomioiminen sekä se, että joihinkin oppilaisiin oli vaikea saada yhteyttä. Kotitalousopet-tajat kokivat myönteisenä kuitenkin esimerkiksi digitaitojen kehittymisen, oppilaiden arvioinnin sekä yhteistyön oppilaiden huoltajien kanssa. Kotitalousopettajat kokivat työmäärän ja -ajan lisääntyneen poikkeusolojen aikana, mikä vaikutti heikentävästi kotitalousopettajien työssä jaksamiseen. Tutkielman johtopäätöksenä voidaan todeta, että kotitalousopettajien työssä jaksamista on tuettava esimerkiksi antamalla selkeitä kunta- ja koulukohtaisia ohjeita kotita-lousopetuksen toteuttamiseen.		
Avainsanat - Nyckelord kotitalousopetus, kotitalousopettajat, kokemukset, poikkeusolot, etäopetus, muutos		
Keywords home economics education, home economics teachers, experiences, exceptional circumstances, distance learning, change		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Irene Rydberg		
Työn nimi - Arbetets titel Kotitalousopettajien kokemuksia etäopetusjaksosta poikkeusoloissa - "Käytännön tehtävien teettämisessä oli kirjavuutta."		
Title Home economics teachers' experiences of a distance learning period in exceptional circumstances - "There was variegation in assigning practical tasks."		
Oppiaine - Läroämne - Subject Home economics		
Työn laji / Ohjaaja - Arbetets art / Handledare - Level / Instructor Master's Thesis / Minna Autio	Aika - Datum - Month and year May 2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 58 pp. + 4 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract The Master's Thesis examines home economics teachers' experiences of home economics education during the exceptional circumstances caused by the coronavirus pandemic (COVID-19) in spring 2020. The topic is important as the coronavirus pandemic continues, affecting and will affect home economics education. Previous research has shown that home economics is a civic subject that is constantly evolving as the world changes. Previous studies have also found that the management of competencies (such as consumer skills, cooking and home sanitation) included in the home economics subject supports people's well-being in everyday life. The Thesis analyzes how home economics teachers experience the changes brought about by exceptional circumstances in their work when they switched to distance learning in schools. The material of the Thesis is part of the "Towards more sustainable home economics education 2020" survey, which was collected during the pandemic. The qualitative material consists of the answers of 99 home economics teachers to a two-part open-ended question: "Explain how your teaching changed in a state of exceptional circumstances caused by the coronavirus. Describe how the collaboration with students and their guardians has gone." Coding and thematic design were used in the analysis of the material. According to the home economics teachers who responded to the survey, challenges were posed by, for example, practicing the use of digital tools, inventing new teaching tasks, taking into account different family situations, and the fact that some students had difficulty getting in touch. Home economics teachers though welcomed, for example, the development of digital skills, student assessment and co-operation with students' guardians. Home economics teachers experienced an increase in workload and working hours during exceptional circumstances, which had a detrimental effect on home economics teachers' resilience at work. The conclusion of the Thesis is that the resilience of home economics teachers must be supported, for example, by providing clear municipality- and school-specific instructions for the implementation of home economics education.		
Avainsanat - Nyckelord kotitalousopetus, kotitalousopettajat, kokemukset, poikkeusolot, etäopetus, muutos		
Keywords home economics education, home economics teachers, experiences, exceptional circumstances, distance learning, change		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	KOTITALOUS OPPIAINEENA.....	3
2.1	Kotitalousopetuksen historia	3
2.2	Kotitalouspedagogiikka	6
2.3	Kotitalous peruskoulun oppiaineena	9
2.4	Kotitalousopetus etäopetusjakson aikana	13
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	18
3.2	Tutkimusaineisto.....	19
3.3	Tutkittavat	22
3.4	Aineiston analyysi	24
3.5	Eettisyys ja luotettavuus	29
4	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	32
4.1	Kotitalousopettajan työ poikkeusoloissa.....	32
4.1.1	Kotitalousopettajien työssä jaksaminen heikentyi	32
4.1.2	Kotitalousopetuksen suunnittelu koettiin työläänä.....	36
4.1.3	Kotitalousopetuksen toteuttamisessa oli eroavaisuuksia	40
4.1.4	Kodin ja koulun yhteistyö kotitalousopetuksen tukena	45
4.2	Mahdollisuudet ja haasteet kotitalousopettajien kokemana	50
4.2.1	Myönteisiä ilmauksia kokemuksista	51
4.2.2	Neutraaleja ilmauksia kokemuksista.....	52
4.2.3	Kielteisiä ilmauksia kokemuksista.....	53
4.3	Yhteenveto	55
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	56
	LÄHTEET	59
	LIITTEET.....	1
	LIITE 1 Kyselylomakkeen linkin jakamisen yhteydessä lähetetty saateteksti. 1	
	LIITE 2 Sopimus tutkimusaineiston luovuttamisesta	2
	LIITE 3 Lista aineistosta löytyneistä aiheista	3
	LIITE 4 Lista aineistossa esiintyviin ilmaisuihin liittyvistä havainnoista	4

TAULUKOT

Taulukko 1. Avokysymyksiin vastanneiden henkilöiden koulutus.

Taulukko 2. Aineiston analyysin työvaiheet tässä tutkielmassa.

Taulukko 3. Kotitalousopettajien kokemuksia jaksamisesta ja opetuksen suunnittelusta muutostilanteessa.

Taulukko 4. Kotitalousopettajien kokemuksia opetuksen toteutuksesta ja yhteistyöstä muutostilanteessa.

Taulukko 5. Kotitalousopettajien käyttämiä yhteydenpitopalveluita etäopetusjakson aikana.

KUVIOT

Kuvio 1. Kotitalousopetuksen jatkumo varhaiskasvatuksesta yläkouluun. (Opetushallitus, 2021).

Kuvio 2. Opettajan työn kuormittavuus poikkeusoloissa.

Kuvio 3. Tutkittavien määrä suhteessa opetuskokemukseen.

Kuvio 4. Tutkittavien asuinpaikat maakunnittain.

Kuvio 5. ATLAS.ti-ohjelmistolla muodostettu sanapilvi aineistosta.

1 JOHDANTO

“Koen käytännön tehtävien antamisen merkitykselliseksi ja kotien poikkeuksellista arkea helpottavaksi. Olen nähnyt konkreettisemmin työni yhteiskunnallisen merkityksen kuin ennen poikkeustilaa.” (kotitalousopettaja, 2020, vastaajatunnus: KO16)

“Toisaalta tuli huoltajalta suoraan myös palautetta, että kotitalouteen ei nyt panosteta, vaan matikka, kielet ym. menevät kotitalouden edelle. Aina ei siis ymmärretä oppiaineemme merkitystä.” (kotitalousopettaja, 2020, vastaajatunnus: KO66)

Yllä olevat sitaattit kuvastavat koronaviruspandemian (COVID-19-pandemian) aiheuttamia muutoksia kotitalousopettajan työssä. Kotitalousoppiaine tukee perheiden arkea – toisaalta taas oppiaineen yhteiskunnallista merkitystä ei aina ymmärretä. Rauman (2003) mukaan kotitaloustieteessä tarkastellaan kotitaloutta ja sen toimintaa arjessa. Kiinnostuksen kohteena kotitaloustieteessä on yksilön, perheen ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutus, jota tarkastellaan kotitalouden taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen toiminnan näkökulmista. (Rauma, 2003, s. 199.) Aution (2019) mukaan kotitaloustieteessä tutkitaan esimerkiksi asumista, kulutusta, ruuanvalmistusta ja perhe-elämää. Kotitaloustiede on taustalla myös kotitalousopetuksessa, jossa tavoitteena on tukea kotitalouksien hyvinvointia. (Autio, 2019, s. 46.) Kotitalousoppiaineen avulla voidaan vaikuttaa niin yksilön kuin yhteiskunnan hyvinvointiin (Kuusisaari, 2014, s. 9).

Pandemia on tuonut paljon haasteita ja vaikuttanut jokaisen ihmisen elämään. Arki on voinut tuntua vaikealta. Kotitalousoppiaineeseen sisältyvien aiheiden, kuten ruokaosaamisen ja kodin puhtaanapidon, hallinta auttaa ihmisiä toimimaan arjessa, minkä vuoksi kotitalouden tietoja ja taitoja on tärkeä opettaa kaikenikäisille. Kotitalousopettaja antaa oppilaille opetustehtäviä, joissa yhdistyy teoriaosaaminen ja käytännön osaaminen. Kiinnostuin siitä, millä tavoin tämän käytännönläheisen oppiaineen opetusta toteutettiin poikkeusoloissa, kun koulut olivat suljettuina Suomessa koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi.

Tässä maisterintutkielmassa tarkastellaan kotitalousopettajien kokemuksia etä-opetusjaksosta aikavälillä 18.3.2020-14.5.2020, jolloin kotitalousopetusta toteutettiin lähiopetuksen sijaan etäopetuksena. Analysoin 99 kotitalousopettajan vastauksia kyselylomakkeen kysymykseen siitä, miten heidän opetuksensa muuttui kotitalousopetuksen siirtyessä etäopetukseen. Kyselyyn vastanneet kotitalousopettajat työskentelevät peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Tutkimusmenetelminä käytetään laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä työtapoja: koodausta ja teemoittelua. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä muutoksia kotitalousopettajat kokivat ja millaisena kotitalousopettajat kokivat nämä muutokset.

Tutkielman aihe on tärkeä, koska kotitalousopettajien myönteisten ja kielteisten kokemusten tiedostaminen voi auttaa kotitalousopetuksen kehittämisessä jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Kotitalousopettajien työnkuva muuttui monella tavalla opetuksen siirtyessä koulusta koteihin. Niittylä (2020) tarkasteli maisterintutkielmassaan haastattelujen avulla kotitalousopettajien kokemuksia opetuksen toteuttamisesta, viestintäteknologian käytöstä sekä arvioinnista etä-opetusjakson aikana (Niittylä, 2020, s. 21). Kuten Niittylän (2020) tutkielma, myös tämä tutkielma on osa kotitalousopettajan opintosuunnan opintoja, ja näiden tutkielmien voidaan ajatella täydentävän toisiaan. Kotitaloustieteellisen tutkimuksen lisäämisen avulla voidaan saada entistä enemmän tietoa ja näkökulmia aiheeseen liittyen.

2 KOTITALOUS OPPIAINEENA

Tässä luvussa tarkastellaan kotitalousopettajan työn ja kotitalousopetuksen historiaa ja nykyhetkeä, kotitaloustiedettä kotitalouspedagogiikan näkökulmasta, kotitalousoppiainetta sekä kotitalousopetuksen toteuttamista poikkeusoloissa. Aiheita tarkastellaan historiikin, väitöskirjan, tutkimusartikkeleiden, maisterintutkielman sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2014) näkökulmista.

2.1 Kotitalousopetuksen historia

Suomen historiassa tapahtuneet käännekohdat ovat osaltaan vaikuttaneet kotitalousopetukseen, minkä vuoksi avaan niitä ensimmäisessä alaluvussa. Anna-Liisa Sysiharjun (1995) kokoama historiikki kotitalousopettajien koulutuksesta havainnollistaa kotitalousopetuksen suhdetta jatkuvasti muuttuviin suomalaisiin kohteihin.

1850-luvun lopulla yleisessä keskustelussa mainittiin tarve kansan sivistämiseen sekä koulujen perustamiseen maalaistaloissa asuville tyttärille - tavoitteena opettaa ”kaikkia emännöintiin kuuluvia asioita”. Talouskoulun (hushållsskola) perustamista mietittiin myös vuonna 1872 ensimmäisten tyttöjen valmistuttua ylemmästä kansakoulusta, kun heidän opettajansa olivat huolissaan tyttöjen tulevaisuudesta. Vuosina 1878–1891 oli toiminnassa sisäoppilaitos Praktiska Hushållsskolan i Helsingfors, ja vuonna 1890 kotitalousopetus alkoi Suomen kansakoululaitoksen piirissä yksityisin varoin. Vuosisadan vaihteessa pohjoismainen kotitalousopetus alkoi vakiintua ja kansainväliset yhteydet virallistuivat. 1900-luvun alussa Suomi kiri muita maita kiinni kotitalousalalla, ja vuonna 1915 ”naisten kotitalousaskareista” alettiin käyttää sanaa kotitalous. Kotitalouteen katsottiin kuuluvan ”ruuanlaiton” lisäksi ”kodinhoito”, joka sisälsi ainakin kaikki ”sisätyöt” sekä vaatteiden pesun ja silityksen. (Sysiharju, 1995, s. 12–72.)

Suomen itsenäiseksi valtioksi tuleminen aiheutti valtionhallinnolle muutospainetta muun muassa tehtävään kotitalousopetuksen valvojana. Oppivelvollisuuskouluksi muuttuvan kansakoulun uudessa opetussuunnitelmassa vuonna 1916 mainittiin kotitalous erillisenä oppiaineena. Kotitalous-oppiaineella nähtiin olevan ”erityisen kasvattava merkitys”. Taloudellinen kriisiaika oli myös muokannut ihmisten asenteita suopeiksi käytännön opetukselle. Vuosikymmentä 1920 voidaan kutsua kotitalousvalistuksen kulta-ajaksi, sillä kotitalousneuvonta laajeni silloin huomattavasti. Vuonna 1928 avattiin valtion kotitalousopettajaopisto, jossa oli talousopettajien ja puutarhaopettajien koulutusta varten osastot sekä harjoittelua ja havainnointia varten emäntäkoulu ja pientila. Laitoksella työskenteli opettajia ja lehtoreita, joista osalta vaadittiin akateeminen loppututkinto, mikä oli tärkeä askel alan arvostuksen nostamiseksi. (Sysiharju, 1995, s. 74–76.) Kotitalouksien hyvinvoinnista huolehtiminen, niin aineellisesta kuin henkisestä näkökulmasta, nähtiin hyödyllisenä taitona, jonka opettamiseen opettajien nähtiin tarvitsevan akateemisia opintoja (Rauma, 2003, s. 202).

1930-luvulla pohjoismaisessa vuorovaikutuksessa nousseita puheenaiheita olivat esimerkiksi pedagoginen työkouluperiaate, oppilaan omatoimisuus ja kotitaloustyön tehostaminen (Sysiharju, 1995, s. 97). Aution (2019) mukaan kotitalousopetukseen on aina sisältynyt myös säästäväisyys-, taloudellisuus- ja kuluttajakasvatukseen liittyviä tavoitteita (Autio, 2019, s. 46).

1940-lukua varjostanut II maailmansota vaikutti I maailmansodan tavoin siihen, että yhteiskunnat eri maissa huomasivat kotitaloudellisen taidon, tiedon ja opetuksen merkityksen elintarvikepuulan ja muiden vaikeuksien rasittaessa koteja (Sysiharju, 1995, s. 117). 1950-luvulta lähtien kotitalousopetuksen asema alkoi vakiintua yleissivistävänä oppiaineena (Venäläinen, 2015, s. 22). Vuosina 1949–1956 Suomessa elettiin jälleenrakentamisen ajanjaksoa, ja elintaso nousi korkeammalle kuin mitä se oli ollut ennen sotaa. Tämän jälkeen, vuosina 1956–1975, Suomi matkasi kohti hyvinvointivaltiota kehittyvän teknologian, koneistamisen ja taloudellisen kasvun edellyttämänä. Suomalaisten kotien ja perheiden näkökulmasta tämän kauden muutostahti oli nopea myös henkisten asenteiden ja ajattelutapojen osalta. (Sysiharju, 1995, s.139–144.)

Muuttuvan ajan lisäksi myös koulunuudistus ravisteli Suomen kotitalousopetusta 1960-luvulla. Vuonna 1966 kotitalousopetus nimettiin yläastelaisille tytöille ja pojille opetettavaksi, kaikille yhteiseksi, oppiaineeksi. Samoihin aikoihin luotiin myös uusi oppiaine kansalaistaito, joka sisälsi kotitaloudellista oppiainesta. (Sysiharju, 1995, s. 196–197.)

Kotitalousopettajan koulutus siirtyi yliopistoon 1970-luvulla (Soljanto ja Palojoki, 2015, s. 121). 1970- ja 1980-luvulla työelämässä kasvoi tehokkuuden vaatimus, kun tietokoneet kehittyivät nopeasti ja levisivät arkikäyttöön kaikille aloille. Näinä vuosikymmeninä kotitalousopetukseen sisältyi ravitsemuksen ja ruuanvalmistuksen, kodinhoidon ja -teknologian, kodin talouden ja kuluttajakasvatuksen sekä perhekasvatuksen opintoja. (Sysiharju, 1995, s. 231, 238.) 1990-luvulla oli nähtävissä ”monikulttuurisuusinnostus”, joka tarkoitti kotitalousopetuksen näkökulmasta erilaisia projekteja ja opetuskokeiluja (Janhonen-Abruquah, Heino, Pöntinen ja Haveri, 2015, s. 41).

Valtiollinen, taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys jatkui vuosina 1975–1990, ja samoihin aikoihin nousivat myös ympäristöongelmat keskusteluun (Sysiharju, 1995, s. 228). Haverisen (1996) mukaan ekologisessa teoriassa persoonallisuuden kasvun tavoitteena voidaan nähdä ympäristötietoisuuden lisääntyminen (Haverinen, 1996, s. 20). Elinkeinorakenteen muutos jatkui, kun maa- ja metsätalouden osuus kutistui ja palveluammattien osuus kasvoi. Naisten asema kehittyi ansiotöihin osallistumisen myötä. Erityisesti työpaikkaruokailu yleistyi, mikä heijastui välipalojen yleistymisessä ja perheiden yhteisten ateriahetkien vähenemisessä – toisaalta viikonloppujen ja juhla-aikojen yhteisten aterioiden ja ruuanvalmistuksen merkitys kasvoi. Kotiin liittyvässä keskustelussa nousivat esiin muun muassa kotityöt, kodin elämäntapa, kodin kasvatust vastuu ja kodin perinteet. Suomessa siirryttiin peruskoulujärjestelmään, opintojen yleissivistävää osaa laajennettiin ja opetuksen eriyttämistä tehtiin tasoryhmien järjestämisen sijaan opetusryhmien sisäisellä eriyttämisellä. (Sysiharju, 1995, s. 228–232.) 2000-luvulla kotitaloustieteiden laitokselle varattiin keskustakampukselta uudet tilat keskelle kasvatustieteellistä tiedeyhteisöä, joka koostui myös muista ihmisen kulttuuria ja toimintaa tutkivista yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden aloista (Turkki, 2001, s. 506).

Kuusisaaren (2014) mukaan kotitalousopetus ei ole pelkästään ajankohtaista, vaan se voi toimia myös suunnannäyttäjänä (Kuusisaari, 2014, s. 11). Kotitaloustieteen tutkijoiden tulee ottaa huomioon, millaista yhteiskuntaa he haluavat luoda ja mikä on kotitalouden rooli siinä (Turkki, 2001, s. 509). Yksilön ja yhteisön toiminta kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa (Haverinen, 1996, s. 20). Näin kotitalouksien avulla voidaan muokata yhteiskuntaa (Kuusisaari, 2014, s. 11). Suomen historiassa tapahtuneet muutokset ovat kotitalousopetuksen näkökulmasta merkittäviä, ja ne ovat tärkeitä nostaa esiin tämän tutkielman kannalta, sillä Suomessa kotitalousopetuksen voidaan nähdä tälläkin hetkellä (2020-luvun alussa) olevan muutostilanteessa. Yhteiskunnan muutokset muuttavat käsitystämme opettamisesta (Niittylä, 2020, s. 3). Kotitalousalan koulutus kytkeytyy yhteiskunnan kehitykseen niin Suomessa kuin muissa maissa (Rauma, 2003, s. 201). Tulevaisuudessa näemme, miten suuren murroksen kotitalousopettajien työ ja kotitalousopetus kokivat keväällä 2020 toteutuneen etäopetusjakson myötä.

2.2 Kotitalouspedagogiikka

Sysiharjun (1995) mukaan yhteiskunta tulee edelleenkin tarvitsemaan hyvää, viisasta, joustavaa ja laajaa kotitalousopetusta, joka ottaa huomioon kotiyhteisöjen moninaisuuden ja muutokset. Hänen mukaansa se tulisi kohdistaa sekä tulevia koteja perustavaan nuorisoon että erilaisiin aikuisväestön ryhmiin. (Sysiharju, 1995, s. 278.) Suomessa kotitaloutta opetetaan tyypillisesti yläkoulussa sekä kaikille yhteisenä että valinnaisena oppiaineena. Tämän lisäksi kotitalousoppiainetta voidaan opettaa alakouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa (lukioissa ja ammattikouluissa). Esikouluissa toteutetaan ruokakasvatusta, joka liittyy myös osaltaan kotitalousopetukseen. Aikuisopistoissa järjestetään kotitaloustieteeseen liittyviä kursseja, ja kouluilla voidaan järjestää harrastusmielessä kotitalouteen liittyviä kerhoja.

Kotitalousopettajaksi valmistuminen (ts. kotitalousopettajan pätevyys) Suomessa edellyttää kasvatustieteiden kandi- ja maisteriohjelman suorittamisen kotitalous-

opettajan opintosuunnassa. Koulutus sisältää esimerkiksi ravitsemukseen ja ruokaan, asumiseen, kulutukseen, perheeseen liittyviä opintoja. Opetuksessa otetaan huomioon kotitaloustieteelliset teoreettiset ja menetelmälliset lähtökohdat, ja opetusaiheita käsitellään kestävän kehityksen ulottuvuuksien (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen) näkökulmista. (Opintopolku.fi, 2021.) Kotitalousopettajan opinnot koostuvat oppiaineen teoreettisesta ja soveltavasta hallinnasta sekä pedagogisista taidoista (Soljanto ja Palojoki, 2015, s. 121). Aution (2019) mukaan kotitaloustiede voidaan lukea kestävyystieteeksi sen käsitteenmäärittelyiden ja lähestymistapojen vuoksi. Hänen mukaansa 25-vuotiaana valmistunut kotitalousopettaja on työelämässä noin 40 vuotta, mikä saattaa tuntua pitkältä ajalta, mutta ilmastonmuutoksen torjumisen näkökulmasta tässä ajassa ehtii tapahtua paljon. (Autio, 2019, s. 46.) Tässä tutkielmassa henkilöistä, jotka toteuttavat kotitalousopetusta, käytetään nimitystä ”kotitalousopettajat”.

Kotitalousopetuksen taustalla oleva kotitaloustiede pohjaa talous-, yhteiskunta-, kasvatustieteeseen (Autio, 2019, s. 46) Haverisen (1996) mukaan kotitalousalan tietoperusta edustaa sosiaalitieteiden, humanististen tieteiden ja luonnontieteiden integraatiota. Hänen mukaansa kotitalouden toiminnan tutkiminen on tiedon ja toiminnan, käytännön ja teorian, inhimillisen ja aineellisen sekä arvojen ja tosiasioiden vuorovaikutuksen tutkimista – ja sen tavoitteena on arjen hallinta. (Haverinen, 1996, s. 10, 23, 34.) Arjen hallinnan muodostamiseen tarvitaan käytännön taitoja, yhteistyötaitoja sekä kykyä arvioida tiedon luotettavuutta (Soljanto ja Palojoki, 2015, s. 122).

Rauman (2003) mukaan kotitaloustieteen harjoittaja voi tarkastella aiheita filosofian, psykologian tai sosiologian näkökulmista, ja kotitaloustieteellinen tutkimus voi kohdistua myös luonnontieteisiin, kuten ravitsemustieteeseen ja kodin teknologiaan (Rauma, 2003, s. 203). Ruokaosaamiseen liittyvissä taidoissa korostuu käytännön taidot, joita voidaan kutsua myös kädentaidoiksi. Kädentaidot eivät edellytä pelkästään taitoa tehdä käsin, vaan niiden taustalla on paljon teoreettista tietoa (Myllykangas, 2009, s. 55). Soljanto ja Palojoki (2015) tuovat artikkelissaan esiin kotitalousopettajan koulutukseen sisältyvien ruokaosaamisen taitojen harjoittelun tärkeyden. Heidän mukaansa koulutuksen tärkeänä tavoitteena on antaa

opiskelijalle eväitä lähdekriittisyyteen ja tukea tieteellistä maailmankuvaa. Tutkimusperustaisessa koulutuksessa on myös tärkeää tukea opiskelijan ajattelun taitoja. (Soljanto ja Palojoiki, 2015, s. 121, 127.)

Kotitalousopettajat opettavat oppilaita ja opiskelijoita. Tässä tutkielmassa henkilöistä, joihin opetus kohdentuu, käytetään tekstin selkeyden vuoksi sanaa ”oppilaat”, vaikka yleisesti ammattikoulussa ja lukiossa opiskelevista henkilöstä käytetäänkin sanaa ”opiskelijat”. Käytän tässä tutkielmassa sanaa ”oppilaat” myös siksi, että lähes kaikki kyselyyn vastanneista kotitalousopettajista opettaa peruskoulun oppilaita. Autio (2019) mukaan kotitalousopetus pohjaa kotitaloustieteen, jonka olennaisena osana on tutkia sitä, mitä ja miten tulevat sukupolvet oppivat kotitalousopetuksessa. Kotitalousopettajuuteen liittyy kotitaloustieteilijyyden lisäksi myös kotitaloustaiteilijuutta, joka voi näyttäytyä esimerkiksi ruokaan tai asumiseen liittyvinä estetiikan taitoina. (Autio, 2019, s. 46.)

Kotitaloustiede edellyttää Turkin (2001) mukaan erityisesti erilaisten perheiden toiminnan tuntemusta sekä kyseisen toiminnan yhteyden ymmärtämistä ympäröivään yhteiskuntaan, kulttuuriin ja luontoon (Turkki, 2001, s. 508). Kotitaloustieteessä voidaan tarkastella myös kotitalouden aineellisia ja aineettomia resursseja, kuluttajuutta, kestävästä kehitystä sekä aiheita liittyen sukupuoleen ja perheeseen (Elorinne, Arai ja Autio, 2017, s. 148).

Salla Venäläinen (2015) on tutkinut opettajien käsityksiä, näkemyksiä ja mielipiteitä kotitalousopetuksen suunnittelusta, opetussuunnitelmasta, arvioinnista ja resursseista. Kyselytutkimukseen vastasi 163 kotitalousopettajaa. Kotitalousopettajien määrä kouluissa vaihtelee: useimmiten koulussa on kaksi kotitalousopettajaa, mutta joissain kouluissa yksi ja joissain kolme. Kotitalousopettajat tekevät suhteellisen paljon yhteistyötä keskenään, mikä voi johtua esimerkiksi kotitalousoppiaineen luonteesta. (Venäläinen, 2015, s. 74, 77–78.)

Kotitaloustieteessä tutkitaan sitä, miten opettajat ja oppilaat luovat yhdessä tietoa ja ymmärrystä arjen ilmiöistä (Autio, 2019, s. 46). Peruskoulun kotitalousopettaja, kuten muidenkin oppiaineiden opettajat, pyrkivät samaan aikaan tukemaan oppilaiden yksityisyyttä sekä luomaan yhteyden opittavan aiheen ja oppilaan arjen

välillä (Janhonen-Abruquah, Heino, Pöntinen ja Haveri, 2015, s. 39). Sekä kotitalousopettajan koulutuksessa että peruskoulun kotitalousopetuksessa on tavoitteena yhdistää tieto ja taito - esimerkiksi ravitsemustieto käytännön tekemiseen, toimintaan ja ruuanvalmistukseen (Soljanto ja Palojoki, 2015, s. 122). Venäläisen (2015) tutkimuksen mukaan vastanneista opettajista 75 prosenttia oli kiinnostuneita lisäkoulutuksesta lähitulevaisuudessa. Kotitalousopettajien eniten toivomia aiheita lisäkoulutukselle olivat tieto- ja viestintätekniikka kotitalousopetuksessa, erilaiset oppijat kotitalousopetuksessa, kuluttajakasvatus, ravitsemus sekä arviointi kotitalousopetuksessa. (Venäläinen, 2015, s. 76.)

2.3 Kotitalous peruskoulun oppiaineena

Kotitalous on oppiaineena monipuolinen ja monialainen. Kotitalouden opetuksen tehtävänä on opettaa oppilaille tietoja, taitoja, asenteita ja toimintavalmiuksia, jotka liittyvät kodin arjen hallintaan sekä kestävään ja hyvinvointia edistävään elämään (POPS, 2014, s. 507). Kotitalousopetuksessa voidaan tukea kulttuurista kestävyttä paikallisen ja kansainvälisen ulottuvuuden osalta (Janhonen-Abruquah, Heino, Pöntinen ja Haveri, 2015, s. 41). Kotitalous on yksi taito- ja taideaineista, joissa tietoa rakennetaan osaamiseksi sekä ajattelun että toiminnan kautta. Kotitalousopetuksessa toiminta tarkoittaa usein käsillä tekemistä. (Autio, 2019, s. 46.)

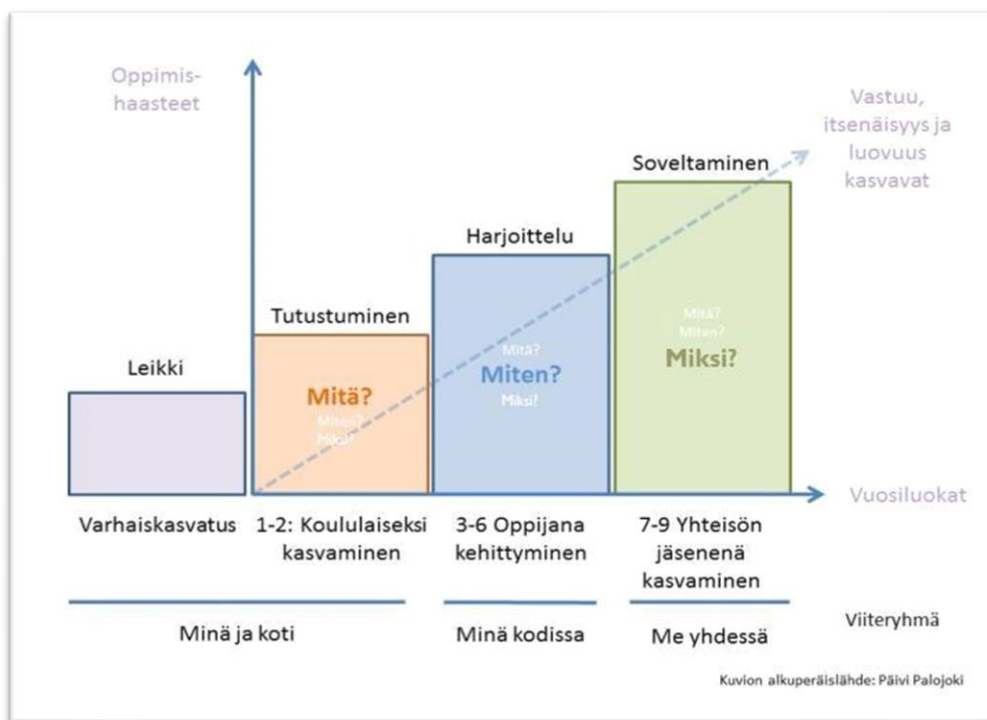
Kotitalousoppiaineessa opittavia asioita tarkastellaan usein käytännön tehtävien avulla, yhdessä tehden ja tutkien. Jokaisella oppiaineella on oma käsitteistönsä (POPS, 2014, s. 28). Joissakin tilanteissa voi olla tarpeen opiskella ensin ”teoriaa”, kuten kotitalouden oppitunneilla tarvittavia käsitteitä kirjallisten tehtävien muodossa, minkä jälkeen siirrytään tekemään ”käytännön” tehtäviä. Tällaista näkemystä Haverinen (2009) kuvaa tieto-taito-ongelmaksi tai teoria/käytäntö-ongelmaksi. Hänen mukaansa kotitalousopetuksen toteuttamiseen liittyy ristiriitaisia käsityksiä liittyen seuraaviin kysymyksiin: 1) miten paljon tietoa (”teoriaa”) opetuksen tulee sisältää, 2) miten tiedon opetus jaksetaan suhteessa toimintaan (”käytäntöön”) ja 3) miten teorian ja käytännön yhdistäminen tulisi toteuttaa eri

tilanteissa. (Haverinen, 2009, s. 17.) Niin kutsutut teorian tehtävät ja käytännön tehtävät saattavat sisältää osittain samoja asioita ja näin tukea toisiaan, minkä vuoksi selkeärajainen jako teorian tehtäviin ja käytännön tehtäviin ei välttämättä ole tarpeen. Haverisen (1996) mukaan kotitalouden arkipäivän toiminta edellyttää teorian ja käytännön vuorovaikutusta (Haverinen, 1996, s. 5). Nykyään peruskouluissa kannustetaan tukemaan oppilaan omaa ajattelua ja tutkivaa oppimista, joita on mahdollista hyödyntää kotitalousopetuksessa toiminnan näkökulmasta.

Työtapojen valintaan vaikuttavat eri oppiaineiden ominaispiirteet, ja työtapojen monipuolisella käytöllä voidaan tukea oppilaan yhteisöllistä oppimista sekä lisätä oppilaan motivaatiota, iloa ja onnistumisen kokemuksia (POPS, 2014, s. 30). Kotitalousluokka voi olla kodinomainen, mikä mahdollistaa oppimisen välittymisen kodin käytäntöihin (Myllykangas, 2009, s. 55). Kotitalousopetuksessa oppimisympäristöjä voivat olla esimerkiksi luokkayhteisöt, koulutilat, kouluympäristö, digitaaliset ympäristöt ja yhteistyöverkostot (POPS, 2014, s. 509). Kotitalousopetuksessa voidaan hyödyntää esimerkiksi aistilähtöistä oppimista.

Kotitalousopetusta järjestetään 7.-luokkalaisille kaikille yhteisenä oppiaineena (Soljanto ja Palojoiki, 2015, s. 122). Tämän lisäksi sitä voidaan tarjota valinnaisena oppiaineena. Vuosiluokilla 7–9 kotitalousopetuksen sisältöalueita ovat 1) ruokaosaaminen ja ruokakulttuuri, 2) asuminen ja yhdessä eläminen ja 3) kuluttaja- ja talousosaaminen kodissa (POPS, 2014, s. 509). Monille ihmisille saattaa tulla kotitalousopetuksesta ensimmäisenä mieleen ruokaosaamiseen liittyvät opetustehtävät. Haverisen (2009) mukaan yhteistyötaitoihin liittyvien eettisten haasteiden käsittely oppilaiden kanssa on osoittautunut kotitalousopetuksessa vähintään yhtä tärkeäksi kuin uusien ruokalajien oppiminen tai vaatehuollon taidot (Haverinen, 2009, s. 16). Venäläisen (2015) mukaan kotitalousopetuksessa luodaan perusta kestäväan asumiseen, ruokaosaamiseen ja kuluttajuuteen, minkä vuoksi opetuksen kaikkia sisältöalueita pitäisi painottaa tasapuolisesti (Venäläinen, 2015, s. 170). Yläkoulun lisäksi kotitalousopetusta voidaan toteuttaa opetuksen järjestäjän niin päättäessä jo alakoulussa, jolloin opetussuunnitelman perusteita sovelletaan oppilaiden ikä huomioon ottaen (POPS, 2014, s. 508).

Kuviossa 1 on esitetty kotitalousopetuksen siirtymävaiheet. Siirtymävaiheiden myötä oppimishaasteet kasvavat ja pedagogiikan painopisteet muuttuvat Mitä? -tasolta Miten? -tason kautta Miksi? -tasolle. (Opetushallitus, 2021.) Varhaiskasvatuksessa ja alakoulun ensimmäisillä luokilla kotitalouteen liittyviä asioita voidaan tarkastella Minä ja koti -näkökulmasta, vuosiluokilla 3.–6. Minä kodissa -näkökulmasta ja yläkoulussa Me yhdessä -näkökulmasta (Opetushallitus, 2021). Yläkoulun kotitalousopetuksessa tuetaan oppilaiden kotitalouden oppimista syventämällä ja laajentamalla opittuja asioita, minkä avulla oppilaat saavat eväitä myös työelämään, jossa tarvitaan kotitaloudellista asiantuntijuutta (POPS, 2014, s. 510). Kotitalousoppiaineen sisältöjen painotukset riippuvat eri luokka-asteista sekä eri päämääriin tähtäävistä alan koulutuksista (Soljanto ja Palojoki, 2015, s. 122).

Kuvio 1. Kotitalousopetuksen jatkumo varhaiskasvatuksesta yläkouluun. (Opetushallitus, 2021).

Kotitalousopetuksen tavoitteet vuosiluokilla 7–9 jakautuvat kolmeen teemaan: käytännön toimintataidot, yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot sekä tiedonhallintataidot (POPS, 2014, s. 508). Oppilaita olisi hyvä kannustaa kyseenalaistamaan opetukseen liittyviä asioita ja soveltamaan niitä omassa arjessaan (Venäläinen,

2015, s. 170). Tiedonhankkimis- ja tulkintataitojen tärkeys on korostunut internetin aikakaudella, kun netistä on helposti löydettävissä paljon erilaista tietoa (Soljanto ja Palojoki, 2015, s. 123). Kotitalouteen liittyviä aiheita voidaan tarkastella yksilön tasolla, yhteisöjen tasolla ja globaalilla tasolla.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden eli POPS:in (2014) mukaan ”oppiminen yhdessä yli kieli-, kulttuuri-, uskonto- ja katsomusrajojen luo edellytyksiä aidolle vuorovaikutukselle ja yhteisöllisyydelle”. Perusopetuksessa oppilasta pidetään aktiivisena toimijana, jonka oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden, opettajien ja muiden aikuisten sekä eri yhteisöjen ja oppimisympäristöjen kanssa. Oppilaiden kasvua hyvään vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön pyritään tukemaan peruskoulussa työskentelevien aikuisten keskinäisen yhteistyön avulla. Perusopetus on muodostunut ja muodostuu eri kulttuurien vuorovaikutuksessa, ja se luo pohjaa kulttuurisesti kestäväälle kehitykselle edistämällä vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä. Kun oppilaat oppivat hahmottamaan kokonaisuuksia ja näkemään asioiden keskinäisiä yhteyksiä sekä niiden välisiä vuorovaikutussuhteita, heidän valmiutensa systemaattiseen ja eettiseen vuorovaikutukseen kehittyvät vähitellen. (POPS, s. 16–17, 21, 27.) Haverisen (1996) mukaan laaja-alaisuus on etu, joka voi mahdollistaa tiedon soveltamisen niin, että ihminen ottaa huomioon tilanteen kokonaisvaltaisesti (Haverinen, 1996, s. 25).

Kotitalousoppiaine liittyy vahvasti moneen oppiaineeseen, joten sen avulla voidaan tukea monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Haapaniemi, Venäläinen, Malin ja Palojoki (2019) ovat tarkastelleet Home economics education: exploring integrative learning –tutkimuksessaan sitä, millaiset välineet ja pedagogiset työtavat tukevat oppimista sellaisilla kotitaloustunneilla, joissa on integroituna muiden oppiaineiden oppisisältöjä. Tutkimuksen mukaan laadullisesti erilaiset lähestymistavat tukivat oppiainerajat ylittävää oppimista sillä edellytyksellä, että oppimisen tavoitteista puhuttiin oppilaiden kanssa. Monialaisen opetuksen toimivuuteen voivat vaikuttaa monet asiat, kuten eroavaisuudet koulukulttuureissa, opettajissa ja oppilaissa. Ideoiden ja kokemusten jakaminen ja analysointi voi kuitenkin auttaa tällaisen integroivan, kokonaisvaltaisen oppimisen toteuttamisessa. (Haapaniemi ym., 2019, s. 2, 25–26.)

2.4 Kotitalousopetus etäopetusjakson aikana

Oppijan laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa erityisesti se, millä tavoin työskennellään ja miten oppijan ja ympäristön vuorovaikutus toimii. Oppimisympäristö tarkoittaa konkreettisimmillaan paikkaa tai tilaa, jossa opiskelu ja oppiminen tapahtuu. Siihen sisältyy kuitenkin myös yhteisöt, toimintakäytännöt, välineet, palvelut ja materiaalit, joita opiskelussa käytetään. Koulun aikuisten vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa tukee oppilaan kasvua hyvään vuorovaikutukseen. (POPS, 2014, s. 20, 27, 29.) Keväällä 2020 kotitalousopetus siirtyi lähiopetuksesta etäopetukseen, mikä tarkoitti käytännössä sitä, että oppilaat suorittivat oppiaineeseen liittyvät tehtävät kotitalousluokan sijaan omissa kodeissaan. Joissakin tilanteissa oppilaat ovat voineet toimia yhteistyössä huoltajien kanssa, mutta joissakin ei, sillä kotitalouksissa voi olla erilaisia valmiuksia auttaa. Näihin valmiuksiin voi vaikuttaa esimerkiksi perhekulttuuri, vanhempien koulutus tai taloudellinen tilanne (Airaksinen, 2012, s. 21). Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että perheen osallistumisella on positiivinen vaikutus oppilaan koulunkäyntiin (Grant ja Ray, 2018, s. 7).

Niittylä (2020) tarkastelee maisterintutkielmassaan kotitalousopetuksen järjestämistä etäopetusjakson aikana. Etäopetukseksi kutsutaan opetusta, jossa opettaja ja oppilaat eivät ole fyysisesti samassa tilassa. Tutkielmassa etsitään vastauksia siihen, 1) miten kotitalousopettajat toteuttivat etäopetuksen koronaviruspandemian aikana, 2) miten viestintäteknologiaa hyödynnettiin taidon opettamisessa ja 3) miten kotitalouden opetus etänä vaikuttaa arviointiin. Aineiston hankinta toteutettiin haastattelemalla kuutta kotitalousopettajaa. Tutkimuksessa saatiin selville, että kotitalousopettajilla oli toisistaan eroavia kokemuksia viestintäteknologian käyttämisestä, suunnitelluista opetustehtävistä sekä koululta saadusta tuesta. Oppilaiden arviointi koettiin haastavaksi etäopetusjakson aikana. Peruskouluasteen etäopetuksesta pitkällä aikavälillä ei ole paljoa tutkimusta. (Niittylä, 2020, s. 9, 21, 28, 39.) Kuten Niittylän tutkielmassa (s. 21), myös tässä tutkielmassa olennaista ei ole perehtyä koronaviruspandemiaan, vaan pandemia nähdään syynä sille, miksi etäopetusta järjestettiin.

Kotitalousopetuksen suunnittelu

Niittylän (2020) mukaan kotitalousopettajien saamat ohjeet etäopetukseen liittyen vaihtelivat. Kotitalousopettajat nostivat kotitalousopetuksen suunnittelun tärkeimmäksi huomioitavaksi asiaksi perusopetuksen maksuttomuuden. Tämän vuoksi käytännön tehtäviä, kuten ruuanvalmistustehtäviä, saatettiin muokata esimerkiksi niin, että oppilaat voisivat käyttää kotoa jo valmiiksi löytyviä raaka-aineita. Kirjallisia tehtäviä ei tarvinnut juurikaan muuttaa, vaan niitä pystyttiin hyödyntämään melko hyvin alkuperäisen suunnitelman mukaan. (Niittylä, 2020, s. 32–33.)

Suomalainen yhteiskunta rakentuu erilaisten perhemuodostelmien ja yksin-asuvien ihmisten kodeista ja kotitalouksista. Muutosten keskellä jokapäiväinen elämä vaatii ihmisten valmiuksia, taitoja, tietoja ja yhteistyökykyä. (Sysiharju, 1995, s. 277.) Erilaiset kotiolot ja perhetilanteet oli huomioitava kotitalousopetuksen suunnittelussa.

Kotitalousopetuksen toteutus

Kotitalousopettajien kokemusten mukaan käytännön tehtäviä karsittiin ja kirjallisia tehtäviä lisättiin etäopetusjakson aikana kotitalousopetuksen toteutuksessa. Kotitalousopetuksessa käsiteltiin vaatehuoltoon, kodin ylläpitoon ja kuluttajuuteen liittyviä aiheita. Tehtäviä olivat esimerkiksi paidan silittäminen, jääkaapin puhdistaminen, biojätteen määrän seuranta ja nettiruokaostosten budjetointi. Kotitalousopettajat hyödynsivät myös valmiita opetusmateriaaleja opetuksessaan. (Niittylä, 2020, s. 34).

Kotitalousopetusta toteutettiin etäopetuksen aikana verkkoyhteyden kautta. Verkossa opettaminen vaatii internet-yhteyden sekä tietokoneen tai muun vastaavan laitteen. Monipuolinen ja tarkoituksenmukainen tieto- ja viestintäteknologian käyttö kartuttaa oppilaan taitoja tiedon hankintaan, käsittelyyn ja tuottamiseen, ja se voi lisätä myös työskentelyn moniaistisuutta ja monikanavaisuutta (POPS, 2014, s. 27, 31). Jos opetuksessa hyödynnetään viestintäteknologisia alustoja, tulisi varmistaa, että niiden käyttäminen on tarkoituksenmukaista ja että oppilaat osaavat käyttää niitä (Niittylä, 2020, s. 10). Oppimistilanteissa oppilaita ohjataan

ongelmanratkaisuun, argumentointiin, päättelyyn ja johtopäätösten tekemiseen sekä uuden keksimiseen. Näissä tilanteissa oppilaita ohjataan käyttämään tietoa itsenäisesti tai vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (POPS, 2014, s. 17, 20.)

Kotitalousopettajien yhteistyö oppilaiden, huoltajien ja koulun henkilökunnan kanssa

Tässä tutkimuksessa yhteistyöllä tarkoitetaan opettajien kommunikointia muiden ihmisten kanssa, ja yhteydenpitopalveluilla niitä menetelmiä, joiden avulla opettajat ovat yhteydessä muihin ihmisiin. Oppilaalla on oikeus ohjaukseen sekä opetukselliseen ja oppilashuollolliseen tukeen, mikä edellyttää opettajalta vuorovaikutusta oppilaiden ja huoltajien kanssa sekä yhteistyötä koulun henkilöstön kanssa (POPS, 2014, s. 34).

Vuorovaikutuksen edistäjänä voidaan käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa (POPS, 2014, s. 27). Opettajan ja oppilaan vuorovaikutus etäopetuksen aikana oli useimmiten digitaalista vuorovaikutusta heidän ollessaan fyysisesti eri paikoissa. Ajatteluun ja oppimiseen vaikuttaa se, miten oppilaat ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa (POPS, 2014, s. 20). Aution (2019) mukaan oppilaille tulisi opettaa erilaisia lukutaitoja, kuten digitaalinen lukutaito, teknologialukutaito ja ympäristölukutaito (Autio, 2019, s. 48). Kriittistä lukutaitoa tarvitaan ongelmien ymmärtämiseen ja niiden tutkimiseen sekä siihen, että niihin löydetään uskottavia ratkaisuja (Elorinne ym., 2017, s. 157).

Kommunikaatio, eli avoin kaksisuuntainen viestintä, edellyttää sekä toisen kuuntelua että itsestä lähtevää kommunikaatiota. Kommunikaation tapaan vaikuttavat vastuunjako ja joustavuus. (Deslandes, 2001, s. 19.) Opettajien ja oppilaiden huoltajien välinen vuorovaikutus tapahtuu lähes aina viestintäteknologiaa hyödyntäen. Kodin ja koulun yhteistyön tavoitteena on tukea oppilaan toimintaa ja koulussa pärjäämistä (Airaksinen, 2012, s. 31). Kodin ja koulun yhteistyöhön liittyviä puitteita voidaan esitellä kolmen mallin mukaan: 1) päällekkäisten vaikutusalueiden malli, 2) vanhempien malli osallistumiseen ja 3) perheen osallistumis- ja vaikutusmahdollisuusmalli (Deslandes, 2001, s. 12). Kun opetus siirtyi koulusta kotiin, ihmisten näkemykset kodin ja koulun vastuista saattoivat muuttua.

Bartley, Abdul-Rahman, Cummings ja O'Brien (2012) ovat tutkineet yhteistyötä perhe- ja kuluttajatieteiden opettajien ja kotitalousministeriön opetusedustajien välillä. Tutkimus toteutettiin kutsumalla tutkittavat opettajat työpajoihin, joissa heidän työskentelyään tarkasteltiin yhteistyön toteutumisen ja yhteistyöhön liittyvien mielipiteiden näkökulmista. Tutkimusten tulosten mukaan tutkittavat ryhmät olivat samaa mieltä siitä, että yhteistyölle eri opettajaryhmien välillä on tarvetta. Koska molemmilla ryhmillä on samat mielenkiinnonkohteet ja samankaltaista asiantuntijuutta, yhteistyö voi luoda lisää resursseja etenkin haastavissa tilanteissa. (Bartley ym., s. 22–23, 30.) Yhteistyö koulun henkilökunnan kanssa saattoi olla suurena apuna etäopetusjakson aikana. Peruskoulussa opettajat ovat tyypillisesti vuorovaikutuksessa koulun henkilökunnan (johtoryhmän, kollegoiden, oppilashuollon ja laitoshuollon) kanssa kasvokkain, mutta vuorovaikutus voi tapahtua myös viestintäteknologian avulla. Perusopetus kartuttaa sosiaalista pääomaa, joka koostuu ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta (POPS, 2014, s. 18).

Opettajien työssä jaksaminen

Etäopetusjakson aikana opettajien saamissa ohjeistuksissa saattoi olla paljon vaihtelevuutta eri kuntien ja koulujen välillä. Kotitalousopettajien kokemusten mukaan käytännöt vaihtelivat paljonkin: osa opettajista oli saanut selkeitä ja jämäköitä ohjeita, osa taas koki rehtorin reagoineen tilanteeseen liian myöhään (Niittylä, 2020, s. 32). Koulujen välillä oli suuria eroja siinä, miten ne tarjosivat oppilaille digitaaliset työskentelyvälineet (Helsingin yliopisto ja Tampereen yliopisto, 2020).

Soini, Pietarinen ja Pyhältö (2008) ovat tutkineet peruskoulun opettajien työssä jaksamista. Heidän mukaansa pedagoginen hyvinvointi on ilmiö, jonka jäsentämisen avulla voidaan löytää ratkaisuja opettajien hyvinvoinnin tukemiseen. Tutkimuksen tulosten mukaan opettajien kuormittumiseen ja jaksamiseen liittyi aina vuorovaikutuksen elementtejä. Yleisin syy jaksamiselle tai kuormittumiselle oli oppilaan kanssa tapahtuva vuorovaikutus, kuten pedagogisesti vaativat tilanteet ja ratkaisut, jotka näyttivät eri konteksteissa joko jaksamista tukevinä tai heikentävinä. (Soini ym., 2008, s. 253.) Helsingin yliopiston ja Tampereen yliopiston

(2020) tutkimuksen mukaan noin 30 % opettajista lisäsi yhteistyötä kollegoiden kanssa (Helsingin yliopisto ja Tampereen yliopisto, 2020). Poikkeusolot saattoivat vaikuttaa opettajien työssä jaksamiseen. Niittylän (2020) maisterintutkielman tulosten mukaan kotitalousopettajat kokivat huolta omasta ammattitaidostaan sekä epätietoisuutta etäopetusjakson aikana. Tässä poikkeuksellisessa tilanteessa kotitalousopettajat kokivat myös yksinäisyyttä, minkä vuoksi vertaistuki koettiin erittäin tärkeäksi. (Niittylä, 2020, s. 31–32.)

On tärkeää huomata, että opettajien työssä kuormittuminen on usein monen asian summa, joka muodostuu koulun eri vuorovaikutussuhteiden lisäksi koulun ulkopuolisista yhteyksistä (Soini ym., 2008, s. 253). Koronaviruspandemia on maailmanlaajuinen kriisi, joka voi aiheuttaa opettajille jaksamiseen liittyviä haasteita niin opetustyöhön liittyen kuin myös työn ulkopuolella.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämä on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, ja sen pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa tosiasioita (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara, 2000, s. 152; Metsämuuronen, 2006, s. 81). Tässä tutkimuksessa on pyrkimys paljastaa kotitalousopettajien todellisia ajatuksia, jotka pohjautuvat todellisiin kokemuksiin ja näin kuvaavat todellista elämää.

Yleisesti tarkasteltuna tutkimus voi olla tarkoitukseltaan 1) kartoittava, 2) kuvaileva, 3) selittävä ja/tai 4) ennustava. Tarkoitukseltaan kartoittava tutkimus voi selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä ja etsiä uusia näkökulmia, ja tarkoitukseltaan kuvaileva tutkimus voi dokumentoida ilmiöistä keskeisiä, kiinnostavia, piirteitä. (Hirsjärvi ym., 2000, s. 127–128.) Tämän tutkielman tarkoituksena on kartoittaa ja kuvailla kotitalousopettajien etäopetusjakson aikaisia kokemuksia liittyen kotitalousopetuksen muutoksiin ja muutosten laatuun. Tämän tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä muutoksia kotitalousopettajan työssä tapahtui poikkeusaikana?
2. Millaiseksi kotitalousopettajat kokivat etäopetusjakson poikkeusaikana?

Peruskoulun työntekijöiden kokemukset etäopetusjaksosta on tärkeä perehtymisen kohde, jotta oppilaiden hyvinvointi ja oppiminen voidaan turvata (Sainio, Nurminen, Hämeenaho, Torppa, Poikkeus ja Aho, 2020, s. 2). Tämän tutkimuksen kontekstina on muutostilanne, joka sisältää kotitalousopetuksen siirtymisen lähiopetuksesta etäopetukseen. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ajallisesti kevättä 2020, jolloin Suomen kouluissa toteutettiin etäopetusta koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi. Etäopetus näin laajana ilmiönä on uusi, minkä vuoksi myös vähän tunnettu suomalaisessa koulumaailmassa. Tämän takia on mielenkiintoista kartoittaa kotitalousopettajien kokemuksia etäopetusjakson ajalta.

3.2 Tutkimusaineisto

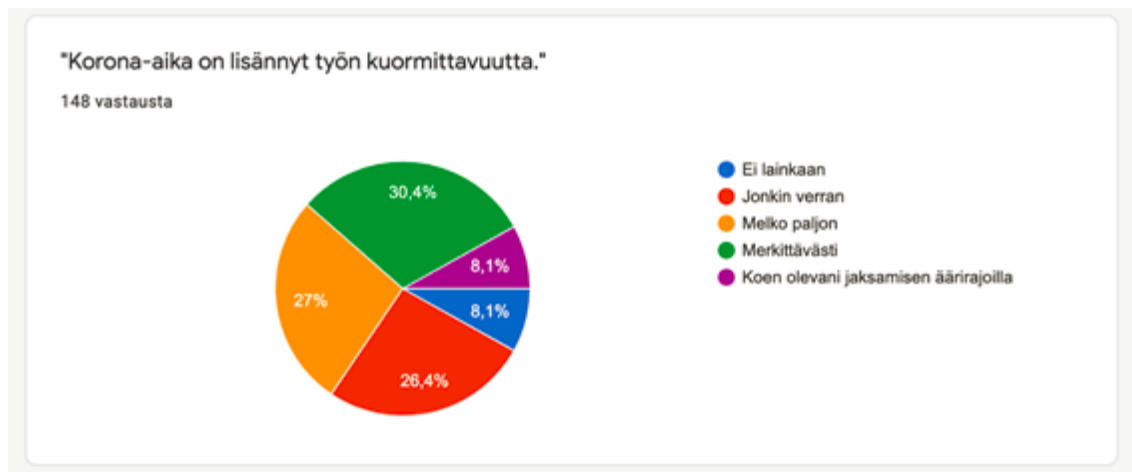
Tässä luvussa viitataan alkuperäinen aineisto -käsitteellä kahden tutkimushankkeen (Biocolour ja Sus-Life) hankkimaan aineistoon, josta olen saanut osan analysoitavakseni tähän tutkielmaan. Tällaista valmiiksi kerättyä aineistoa kutsutaan sekundaariaineistoksi (Hirsjärvi ym., 2000, s. 173). Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym., 2000, s. 155), kuten tässäkin tutkimuksessa.

Alkuperäinen aineisto

Tutkielman aineisto on osa ”Kohti kestävämpää kotitalousopetusta 2020” -kyselyn alkuperäistä aineistoa. Kyseisten hankkeiden tavoitteena on tuottaa tietoa kotitalousalan opetuskäytänteistä sekä opettajien näkemyksistä osana kestävää kehitystä ja tulevaisuutta. Kyselyn ovat toteuttaneet hankkeissa toimivat Helsingin yliopiston kotitalousopettajan opintosuunnan tutkijat, jotka ovat kiinnostuneita koulussa tapahtuvasta ruoka-, kierrätys- ja kulutuskasvatuksesta.

Alkuperäisen aineiston hankintaan käytetty kysely tehtiin Google Forms -verkkokyselysovelluksella. Kyselylomakkeen testausvaiheessa 24.–28.4.2020 kyselyyn vastasi kuusi henkilöä, ja myös heidän vastauksensa otettiin osaksi kyseistä aineistoa. Kysely oli avoinna 4.5.–31.5.2020, ja siihen vastasi yhteensä 153 henkilöä testausvaiheessa kerätyt vastaukset mukaan lukien. Kyselyä jaettiin Kotitalousopettajien liiton ja Kotitalousopettajien liiton jäsenyhdistyksien kautta, Kotitalousopettajat -Facebook-ryhmässä, Kotitalouspedagogiopiskelijat ry -Facebook-ryhmässä ja vapaasti lähetettävänä linkkinä. Osallistuin aineiston hankintaan jakamalla WhatsApp-viestintäsovelluksella vapaasti lähetettävää linkkiä ja saatetekstiä (liite 1) noin 20 tutulleni, jotka työskentelevät opetusalailla.

Kuvio 2. Opettajan työn kuormittavuus poikkeusoloissa.

Sain tarkasteltavakseni kyselylomakkeen monivalintakysymykseen ("*Korona-aika on lisännyt työn kuormittavuutta*") kertyneiden vastausten koosteen (kuvio 2). Kuvion mukaan opettajista (n=148) 30,4 % koki työn kuormittavuuden lisääntyneen "merkittävästi", 27 % koki sen lisääntyneen "melko paljon" ja 26,4 % koki sen lisääntyneen "jonkin verran". Vastausvaihtoehtojen ääripäät "ei lainkaan" ja "koen olevani jaksamisen äärimajoilla" keräsivät kumpikin 8,1 % vastauksista. Kuvion valossa voidaan todeta, että suurin osa opettajista koki työn kuormittavuuden lisääntyneen poikkeusoloissa.

Sain tutkimani aineiston Microsoft Excel -taulukon muodossa. Aineisto sisältää tutkittavien vastaukset kaksiosaiseen avokysymykseen: "*Kerro, miten opetuksesi muuttui koronaviruksen (COVID-19) aiheuttamassa poikkeustilassa. Kuvaile, miten yhteistyö on sujunut oppilaiden ja huoltajien kanssa.*" sekä COVID-19 pandemiaan liittyvät vastaukset avokysymykseen: "*Tuleeko sinulle mieleen jotain muuta kyselyn aiheisiin liittyen, mitä haluat kertoa tai täsmentää?*" Ensimmäiseen avokysymykseen kertyi 111 vastausta ja seuraavaan kysymykseen 10 vastausta - yhteensä 111 henkilöltä. Minulle lähetetty aineisto sisältää näiden 111 henkilön taustatiedot, ja siitä on poistettu tiedot niistä henkilöistä, jotka eivät ole vastanneet kyseisiin koronavirusta koskeviin kysymyksiin. Aineisto anonymisoitiin ennen kuin se lähetettiin minulle. Allekirjoitin myös sopimuksen tutkimusaineiston luovuttamiseen liittyen (liite 2). Tein kyseiseen aineistoon rajauksia ja teknisiä muutoksia, joista lisää seuraavassa alaluvussa.

Tämän tutkielman aineisto

Minulle lähetetty aineisto koostuu 111 henkilön taustatiedoista ja heidän vastauksistaan kahteen avoimeen kysymykseen. Avoimet kysymykset sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin ja mahdollistavat motivaatioon liittyvien seikkojen tunnistamisen (Hirsjärvi ym., 2000, s. 188). Taustatietojen mukaan vastaajilla oli seuraavan taulukon (taulukko 1) mukaisia koulutuksia:

Taulukko 1. Avokysymyksiin vastanneiden henkilöiden koulutus.

Koulutus (ensisijainen):	Vastaajien määrä (yht. 111):
kotitalousopettaja	99
käsityönopettaja	1
terveystiedonopettaja	1
muu aineenopettaja	1
luokanopettaja	3
muu opetusalan koulutus	2
kotitalousopettajaopiskelija	2
kotitalousteknikko	1
muu koulutus	1

Kahteen avokysymykseen vastanneista 111 henkilöstä 99 henkilöä on kotitalousopettajia. Rajasin minulle lähetettyä aineistoa niin, että valitsin tarkastelun kohteeksi ainoastaan kotitalousopettajien antamat vastaukset eli jätin tarkastelun ulkopuolelle vastaukset henkilöiltä, jotka eivät olleet kotitalousopettajia. Tämän tutkielman tavoitteena on ottaa selvää nimenomaan kotitalousopettajien kokemuksista kotitalousopetuksen muuttumiseen liittyen, joten vastaajien rajaaminen kotitalousopettajiin on perusteltua.

Kopioin Microsoft Excel-tilin muodossa olevasta aineistosta kotitalousopettajien vastaukset avokysymyksiin ja liitin ne Microsoft Word-tiedostoon. Näin sain tähän tutkimukseen tarvittavan aineiston selkeään muotoon. Merkitsin aineistosi-

taatit vastaajatunnuksilla KO1–KO99. Kaikki 99 kotitalousopettajaa olivat vastanneet kaksiosaiseen avokysymykseen, ja kymmenen heistä oli vastannut myös toiseen avokysymykseen.

Aineisto on laajuudeltaan 20,5 sivua (arkin koko: A4, fontti: Arial, fonttikoko: 12, riviväli: 1.5). Lyhyimmät vastaukset ovat vain kahden sanan pituisia, ja pisimmät vastaukset ovat noin yhden sivun pituisia.

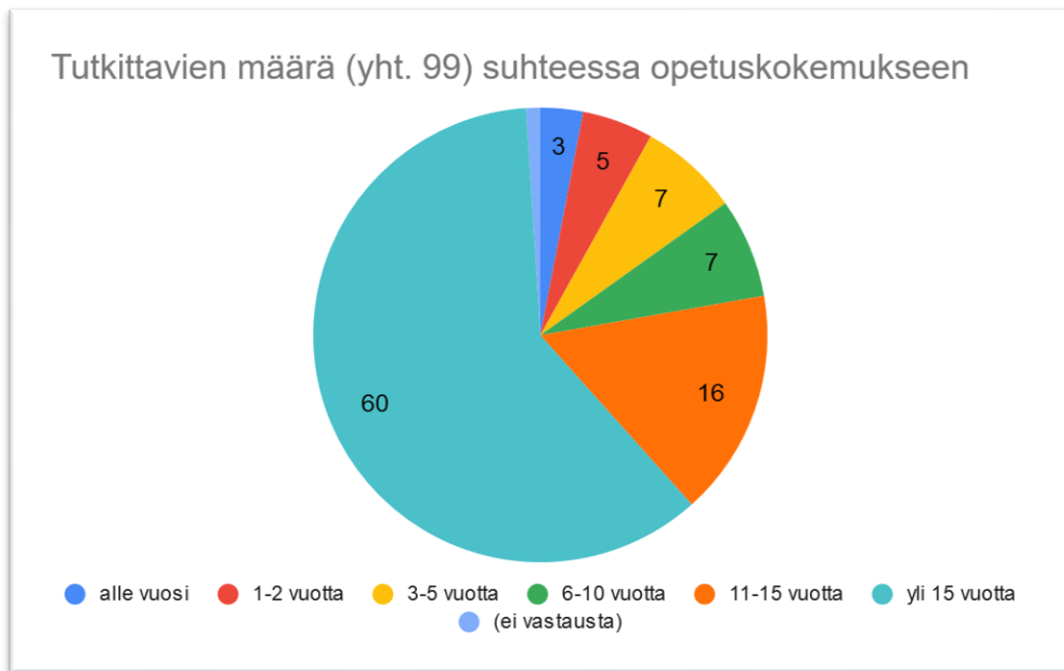
Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti (Hirsjärvi ym., 2000, s. 155). Tässä tutkimuksessa vastauksia tarkastellaan yksittäin. Luvussa 5 esitän aineistosta suoria lainauksia, joiden yhteyteen merkityt vastaajien numerot vastaavat aineistossa esiintyvää numerointia. Olen korjannut lainaamieni sitaattien sisältämät näppäilyvirheet (esim. “tehtä” - “tehdä”).

3.3 Tutkittavat

Tämän tutkielman tutkittavat (n=99) ovat kotitalousopettajia, jotka ovat vastanneet “Kohti kestävämpää kotitalousopetusta 2020” –kyselyyn poikkeusolojen aikana keväällä 2020. Tutkittavista 97 henkilöä työskentelee peruskoulussa tai lukiossa ja 2 henkilöä ammatillisella sektorilla.

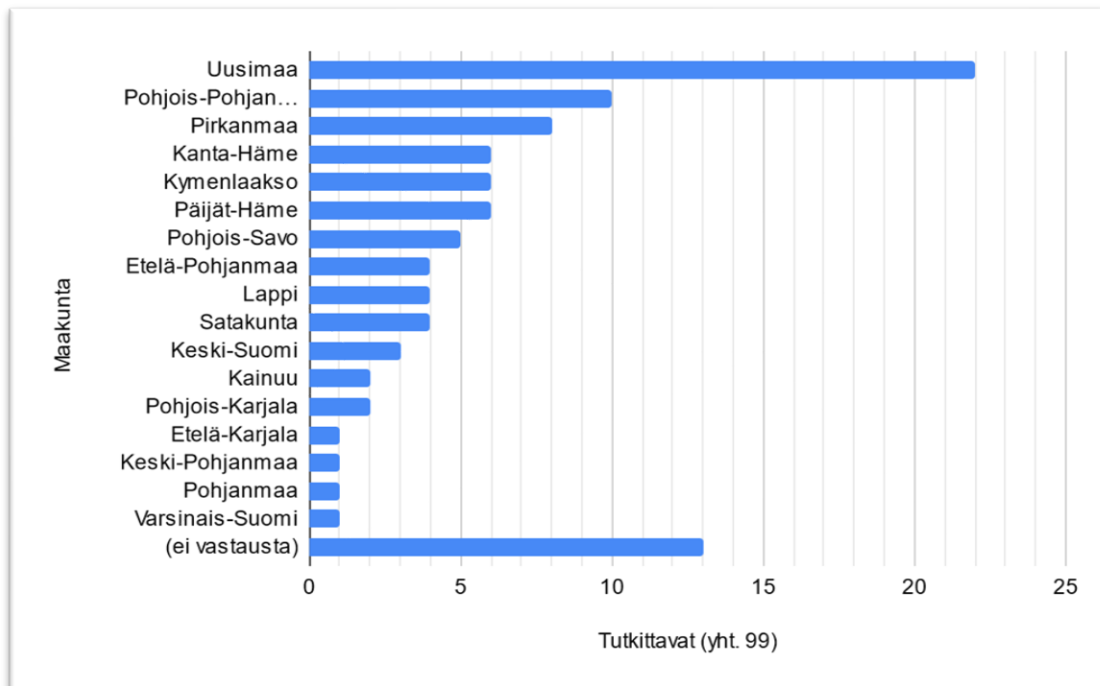
Tutkittavat ovat iältään 25–63-vuotiaita. Tutkittavista 96 on naisia ja 1 on mies (2 henkilöä ei ilmoittanut sukupuoltaan).

Tutkittavista suurimmalla osalla (n=60) on yli 15 vuotta opetuskokemusta ja toiseksi suurimmalla osalla (n=16) on 11–15 vuotta opetuskokemusta (kuvio 3). Lähes kaikilla tutkittavilla on opetuskokemusta vähintään yhden vuoden ajan, joten heillä on ollut mahdollista vertailla kotitalousopetusta ennen poikkeusoloja ja kotitalousopetusta poikkeusolojen aikana.

Kuvio 3. Tutkittavien määrä suhteessa opetuskokemukseen.

Tutkittavat ovat kotoisin eri puolilta Suomea, yhteensä 17 eri maakunnasta (kuvio 4). Tutkittavista 22 asuu Uudenmaan maakunnassa ja 10 Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa. Tutkittavien asuinpaikkoja tarkastellessa on syytä huomioida, että 13 henkilöä ei ole antanut vastausta maakuntaan liittyen.

Kuvio 4. Tutkittavien asuinpaikat maakunnittain.

3.4 Aineiston analyysi

Tämän tutkielman aineiston analyysimenetelmänä käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Muodostin aineiston analyysiin liittyvistä työvaiheista taulukon (taulukko 2), johon on merkitty toteuttamani työvaiheet kronologisessa järjestyksessä.

Taulukko 2. Aineiston analyysin työvaiheet tässä tutkielmassa.

1.	Aineiston rajausta ja tekniset muutokset
2.	Aineistoon tutustuminen sekä aiheiden ja ilmaisujen listaus
3.	Värikoodaus kategorioiden mukaan
4.	Teemoittelu
5.	Kirjainkoodaus ilmaisujen luonteen mukaan
6.	Tutkimustulosten tarkastelu teoriataustan kanssa
7.	Yhteenveto ja johtopäätökset

Aineiston rajausta ja tekniset muutokset sisältyvät ensimmäiseen työvaiheeseen, josta lisää tietoa löytyy alaluvusta 4.2 Tutkimusaineisto. Toinen työvaihe oli aineistoon tutustuminen sekä aiheiden ja ilmaisujen listaus. Aloitin tutkimusaineistoon tutustumisen lukemalla sen kaksi kertaa läpi, mikä auttoi minua hahmottamaan aineiston sisällön kokonaisuudessaan. Kolmannella ja neljännellä lukukerralla tein havaintoja vastauksista löytyvistä aiheista, jotka merkitsin ylös listan muodossa (liite 3). En kiinnittänyt huomiota toteamusten esiintymistiheyteen vaan siihen, että ne ylipäänsä esiintyivät. Listatessani löytämiäni aiheita jaoin ne kaikki karkeasti kolmen otsikon alle: 1) kotitalous oppiaineena ja kotitalousopetuksen luonne, 2) kotitalousopetus ja opetusmenetelmät sekä 3) kodin ja koulun välinen vuorovaikutus. Todellisuudessa jotkin liitteessä esiintyvistä aiheista sopivat monen otsikon alle. Nämä aiheet ja niiden otsikot toimivat apunani aineistoon tutustumisen näkökulmasta. Aineistoon tutustumisen yhteydessä tein myös tutkittavien käyttämiin kielellisiin ilmaisuihin ja puhetyyleihin liittyviä havaintoja, jotka kirjoitin listaksi (liite 4).

Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillinen induktiivinen analyysi tarkoittaa sitä, että tutkimuksen lähtökohtana ei ole hypoteesien testaaminen vaan aineiston yksityiskohtainen tarkastelu. Tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja. (Hirsjärvi ym., 2000, s. 155.) Tässä tutkimuksessa induktiivisuus näkyy niin, että tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tulokset muodostuvat tutkimusaineiston pohjalta. Tutkielman työstämisen alkuvaiheessa olin kiinnostunut aineiston tarkastelemisesta diskurssianalyttisestä näkökulmasta. Päätin kuitenkin olla käyttämättä diskurssianalyysia tutkielmassani, sillä tutkimusaineisto ei ollut kyseisen teoreettisen viitekehyksen hyödyntämiseen kovin optimaalinen vaihtoehto. Päätin tarkastella aineistoa sisällönanalyysin avulla, jotta pystyin ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon kotitalousopettajien erilaisia kokemuksia. Sisällönanalyysi mahdollisti sen, että pystyin löytämään aineistosta ennalta määrittelemättömiä teemoja. Jos olisin tarkastellut aineistoa teorialähtöisesti jostakin tietyistä näkökulmasta, minulta olisi voinut jäädä monet tekemäni havainnot huomaamatta.

Käytin aineiston analyysissä sisällönanalyysille tyypillistä työkalua koodausta. Koodauksella tarkoitetaan aineiston systemaattista läpikäyntiä, jonka tavoitteena on paloitella aineisto entistä helpommin tulkittaviin osiin (Eskola ja Suoranta, 2014, s. 156). Kolmannessa työvaiheessa värikoodasin aineiston järjestelmällisesti niin, että luin yhden lauseen kerrallaan, ja mietin, mihin kategoriaan se mielestäni sopisi. Kehitin kategoriat aineistoon tutustumisen ja aikaisemmassa työvaiheessa listaamieni aiheiden avulla. Käytin värikoodauksien tekemisessä Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelman tekstin korostamiseen tarkoitettua työkalua. Merkitsin keltaisella värillä kotitalousopettajien jaksamiseen liittyvät ilmaisut, vihreällä värillä opetuksen suunnitteluun liittyvät ilmaisut, sinisellä värillä opetuksen toteutukseen liittyvät ilmaisut, punaisella värillä kodin ja koulun yhteistyöhön liittyvät ilmaisut ja harmaalla värillä kotitalousopetuksen luonteeseen liittyvät ilmaisut. Jotkin ilmaisuista saattavat sopia moneen kategoriaan, mutta valitsin värikoodiksi sen, johon se mielestäni sopii parhaiten.

Koodausvaiheessa tein tämän tutkimuksen kannalta tärkeän havainnon; kotitalousopettajien jaksaminen toimii aineiston punaisena lankana. Kotitalousopettajat olivat vastanneet kyselylomakkeen kysymyksiin peilaten vastauksia omaan

jaksamiseensa, vaikka jaksamisesta ei varsinaisesti avokysymyksissä kysytty. Tämä saattaa olla merkki siitä, että kotitalousopettajat kokivat jaksamisen olevan olennaisessa roolissa puhuttaessa muutoksista poikkeusoloissa sekä yhteistyöstä oppilaiden ja huoltajien kanssa.

Koodauksen jälkeen käytin laadullisten aineistojen analyysitapaa: teemoittelua. Teemat tarkoittavat aineistossa esiintyviä aihepiirejä (Jyväskylän yliopisto, 2016). Teemoittelun avulla aineistosta on mahdollista nostaa tutkimusongelmaan liittyviä teemoja, vertailla teemojen esiintymistä aineistossa sekä löytää aineiston keskeisiä aiheita (Eskola ja Suoranta, 2014, s. 175–176). Tässä tutkielmassa tavoitteenani oli löytää aineistosta kotitalousopettajien kokemia, poikkeusoloista johtuvia, muutoksia kotitalousopetuksessa. Tämän tutkimuksen aineistosta nousee esiin monia teemoja, mutta tutkimuksen laajuuden takia ei ole kannattavaa eikä mielekästä ottaa kaikkia teemoja tarkasteltavaksi. Tutkimuksen teemat voivat olla arvokasta tietoa tulevaisuudessa, jos päädytään samankaltaiseen tilanteeseen kuin keväällä 2020. Tämän vuoksi on kiinnostavaa analysoida näihin teemoihin liittyviä tutkimustuloksia. Muodostin taulukoissa (taulukot 3 ja 4) esiintyvät yläteemat (muutoksen kohteet) ja alateemat (muutokset) aineistolähtöisesti hyödyntäen koodausvaiheessa tekemiäni kategorisointeja.

Toisena tavoitteenani oli kartoittaa kotitalousopettajien kokemuksia muutosten luonteesta. Päätin tarkastella aineiston värikoodattuja lauseita kotitalousopettajien ilmaisujen näkökulmasta niin, että otin huomioon oliko lauseessa käytetty myönteisiä ilmauksia, neutraaleja ilmauksia vai kielteisiä ilmauksia. Hyödynsin ilmausten tulkitsemisessa aiemmin laatimaani listaa ilmaisuihin liittyen (liite 4), ja otin huomioon esimerkiksi tutkittavan käyttämät adjektiivit ja arvottavat sanat. Lisäsin tutkittavien ilmauksiin liittyvät sarakkeet taulukkoihin (taulukot 3 ja 4). Koodasin aineistoa lisää, jotta sain sen entistä helpommin tarkasteltavaan muotoon. Tästä aineiston analyysin työvaiheesta käytän nimitystä kirjainkoodaus, sillä kirjoitin jokaisen lauseen perään kaksi kirjainta sisältävän koodin sen mukaan, mihin kategoriaan lauseen sisältö kuuluu (J=kotitalousopettajan jaksaminen, S=kotitalousopetuksen suunnittelu, T=kotitalousopetuksen toteutus, Y=kotitalousopettajien ja huoltajien yhteistyö) sekä minkälaista ilmaisua tutkittava käyttää (M=myön-

teinen ilmaus, N=neutraali ilmaus, K=kielteinen ilmaus). Näin pystyin hyödyntämään aineiston tarkastelemisessa Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelman hakutoimintoa etsiessäni esimerkiksi kotitalousopettajien jaksamiseen liittyviä kielteisiä ilmauksia hakusanalla "JK".

Taulukoissa 3 ja 4 esiintyvät ylä- ja alateemat (muutoksen kohteet ja muutokset) liittyvät ensimmäiseen tutkimuskysymykseen "mitä? -tasolla" (Mitä muutoksia kotitalousopettajan työssä tapahtui poikkeusaikana?), ja kotitalousopettajien kokemuksia kuvaavat myönteiset, neutraalit ja kielteiset ilmaukset liittyvät toiseen tutkimuskysymykseen "miten? -tasolla" (Millaiseksi kotitalousopettajat kokivat etäopetusjakson poikkeusaikana?). Kokemuksiin liittyvät ilmaisut myös heijastavat kotitalousopettajien työssä jaksamista.

Taulukko 3. Kotitalousopettajien kokemuksia jaksamisesta ja opetuksen suunnittelusta muutostilanteessa.

Muutostilanne: kotitalousopetuksen siirtäminen lähiopetuksesta etäopetukseen		Kotitalousopettajien kokemukset		
Muutoksen kohde	Muutos	Myönteiset il- maukset	Neutraalit il- maukset	Kielteiset ilmaukset
Kotitalousopettajien jaksaminen	Työmäärä ja -aika	KO41, KO57	KO88	KO41, KO52, KO67, KO14, KO24, KO25, KO27, KO40, KO41, KO48, KO54, KO56, KO58, KO67, KO84, KO52
	Työnkuvan muuttuminen	KO11, KO15, KO23, KO41, KO82	KO47, KO74, KO81, KO98	KO67, KO2, KO8, KO9, KO24, KO25, KO28, KO34, KO35, KO37, KO41, KO45, KO50, KO53, KO57, KO81, KO95, KO96, KO7
	Kotitalousopettajan kehittyminen	KO16, KO25, KO52		
	Yhteistyö koulun henkilökunnan kanssa	KO8, KO66		KO67
Kotitalousopetuksen suunnittelu	Etäopetusvälineiden käytön harjoittelu	KO22	KO26, KO81, KO93	KO10, KO25, KO28, KO29, KO48, KO61, KO70
	Uuden opetusmateriaalin kehittäminen		KO13, KO17, KO21, KO26, KO27, KO47, KO62, KO63, KO67, KO87, KO98	KO1, KO10, KO20, KO30, KO39, KO40, KO51, KO79, KO81, KO90
	Opetusaiheiden muokkaaminen		KO4, KO5, KO16, KO42, KO63, KO69, KO73	KO2, KO51
	Tehtävänantojen muokkaaminen		KO1, KO16, KO32, KO63, KO98, KO99	KO14, KO44, KO90, KO91, KO95, KO97

Taulukko 4. Kotitalousopettajien kokemuksia opetuksen toteutuksesta ja yhteistyöstä muutostilanteessa.

Muutostilanne: kotitalousopetuksen siirtyminen lähiopetuksesta etäopetukseen		Kotitalousopettajien kokemukset		
Muutoksen kohde	Muutos	Myönteiset ilmaukset	Neutraalit ilmaukset	Kielteiset ilmaukset
Kotitalousopetuksen toteutus	Kotitalousopettajien ja oppilaiden yhteistyön ja yhteydenpidon muutokset	KO24, KO26, KO54, KO58, KO59, KO60, KO63, KO66, KO70, KO74, KO79, KO81	KO11, KO13, KO21, KO22, KO33, KO45, KO52, KO74, KO75, KO84	KO2, KO3, KO7, KO9, KO14, KO18, KO21, KO33, KO41, KO48, KO49, KO53, KO58, KO60, KO70, KO74, KO75, KO81, KO95
	Opetusmenetelmien muutokset	KO10, KO29, KO35, KO39, KO45, KO53, KO59, KO79, KO87, KO93, KO22	KO1, KO3, KO7, KO11, KO12, KO17, KO27, KO36, KO38, KO39, KO41, KO46, KO48, KO49, KO51, KO52, KO53, KO55, KO57, KO60, KO62, KO64, KO65, KO69, KO71, KO73, KO77, KO78, KO79, KO80, KO82, KO85, KO88, KO89, KO91, KO99, KO22, KO34, KO81	KO4, KO11, KO21, KO29, KO33, KO35, KO43, KO45, KO48, KO50, KO58, KO59, KO61, KO67, KO86, KO97, KO98
	Kotiolojen ja perhetilanteiden huomioiminen	KO54, KO58, KO59	KO6, KO22, KO55, KO57, KO96	KO30, KO33, KO87
	Oppilaan osaamisen seurannan ja arvioinnin muutokset	KO7, KO16, KO98, KO88	KO46, KO47, KO48, KO52, KO57, KO87, KO88, KO94, KO81	KO4, KO25, KO26, KO27, KO32, KO37, KO40, KO42, KO43, KO45, KO67, KO68, KO87
Kotitalousopettajien ja huoltajien yhteistyö	Yhteydenpito huoltajien kanssa	KO2, KO4, KO6, KO16, KO18, KO19, KO29, KO30, KO32, KO34, KO42, KO50, KO52, KO53, KO54, KO57, KO58, KO59, KO61, KO62, KO63, KO64, KO66, KO67, KO68, KO75, KO77, KO78, KO79, KO80, KO83, KO84, KO87, KO88, KO90, KO91, KO92, KO93, KO97	KO7, KO17, KO21, KO26, KO29, KO39, KO55, KO69, KO74, KO75, KO81, KO82, KO96	KO8, KO9, KO10, KO25, KO33, KO42, KO68
	Huoltajilta saatu palaute	KO4, KO10, KO12, KO16, KO35, KO45, KO50, KO63	KO11	KO66, KO84, KO86, KO88
	Kotitalousopetuksen siirtyminen kotiin	KO1, KO2, KO4, KO31, KO79	KO2, KO55, KO71	KO3, KO14, KO21, KO44, KO61
	Kotitalousopettajien ja huoltajien käsitykset koulun ja kodin vastuista	KO79	KO6, KO55	KO45, KO67, KO86, KO88

Taulukkoihin 3 ja 4 on merkitty sitaattien vastaajatunnukset sen mukaan, mihin teemoihin ja minkälaisiin ilmaisuihin sitaatit parhaiten sopivat. Näin taulukoissa on nähtävillä myös aineistossa esiintyvien ilmaisujen määrät, jotka eivät kuitenkaan ole tämän laadullisen tutkielman kannalta kaikkein olennaisinta tietoa. Taulukot toimivat apuna tutkimustulosten kirjaamisen jäsentämisessä. Mielenkiintoinen havainto ilmaisujen määrästä on se, että kotitalousopetuksen suunnitteluun liittyviä myönteisiä ilmauksia ei esiintynyt aineistossa juuri lainkaan, mutta opetuksen toteutukseen liittyen myönteisiä ilmauksia liittyi paljon.

Kuudes työvaihe oli tulosten tarkastelu teoriataustan kanssa. Pyrin työstämään tutkielmaani aineistolähtöisesti, mikä tarkoitti käytännössä sitä, että tutustuin tutkielmani aiheeseen liittyvään teoriaan vasta tutkielman työstämisen loppupuolella. Tutkimustulokset löytyvät luvusta 4.

3.5 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimussuunnitelma kuvaa tutkimuksen etenemistä (Metsämuuronen, 2006, s. 43). Tähän maisterintutkielmaan liittyvä tutkimussuunnitelma on muokkautunut tutkimusprosessin aikana monta kertaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen työstäminen onkin tyypillisesti luonteeltaan joustavaa, ja tutkimukseen liittyvät suunnitelmat muotoutuvat tutkimuksen edetessä (Hirsjärvi ym., 2000, s. 155). Tutkielman eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelussa on syytä ottaa huomioon se, että tämä on opiskelijan tekemä opinnäytetyö, jonka työstäminen on tutkimuksen tekemisen harjoittelua.

Tutkielman tekijä ei pysty irrottautumaan aikaisemmista tiedoistaan, ajatuksistaan tai teoreettisista havainnoistaan, minkä vuoksi aineistolähtöinen teoria ei voi olla täysin aineistolähtöinen (Salo, 2015, s. 172; Eskola ja Suoranta, 2014, s. 187). Myös arvot muovaavat sitä, miten tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittua ilmiötä (Hirsjärvi ym., 2000, s. 152). Näen kotitalousopetuksen yhteiskunnallisesti merkittävänä asiana, sillä sen avulla tarkastellaan yhteiskunnallisesti tärkeitä aiheita niin yksilön ja yhteisön kuin globaalinkin näkökulmista. Tämän vuoksi minua

kiinnosti tarkastella tutkielmassani kotitalousopetusta. Voidaan ajatella, että tutkija samaistuu aiheeseen liian paljon, mutta toisaalta samaistuminen voi olla myös tutkimuksen edellytys (Eskola ja Suoranta, 2014, s. 225). Sain kipinän tutkia kotitalousopetusta poikkeusaikana, sillä olin kuullut kotitaloustieteeseen liittyvien opintojen ja työelämän kautta mielenkiintoista keskustelua kotitalousopetuksesta poikkeusoloissa.

Tämän tutkielman eettisyyteen on kiinnitetty huomiota niin, että aineisto on anonymisoitu eikä siitä ole tunnistettavissa yksittäisiä tutkittavia. Koska sain aineiston anonymisoituna, en ole käsitellyt missään tutkielman työstämisen työvaiheessa arkaluontoisia tietoja vastaajiin liittyen. On syytä huomioida tunteiden vaikutus vastauksiin. Vastaukset on kerätty keväällä 2020, kun maailmassa oli juuri julistettu koronaviruspandemia. Pandemian aiheuttama maailmanlaajuinen kriisi on saattanut vaikuttaa vastaajien kokemuksiin ja muistoihin, mikä taas on voinut vaikuttaa annettuihin vastauksiin. Vastaukset saattaisivat olla erilaisia esimerkiksi keväällä 2021, jos kotitalousopettajia pyydetäisiin muistelemaan kokemuksiaan vuoden takaisesta etäopetusjaksosta. Poikkeusolot kestivät noin kaksi kuukautta, mikä saattaa olla suhteellisen lyhyt aika - toisaalta tänä aikana tapahtui paljon muutoksia.

Tutkielman luotettavuutta tarkastellessa on hyvä ottaa huomioon sekä aineiston luotettavuus että aineistosta tehtyjen päätelmien luotettavuus (Eskola ja Suoranta, 2014, s. 213). Aineistossa tarkastellaan eri puolilla Suomea asuvien 99 kotitalousopettajan vastauksia. Otokoko itsessään on kattava maisterintutkielman kontekstissa. Aineiston luotettavuuden näkökulmasta on kuitenkin huomioitava se, että vastaukset olivat melko lyhyitä. Lyhyiden vastausten analysointi saattaa olla haasteellista, sillä vastauksesta saattaa esimerkiksi puuttua jotakin olennaista tietoa. Metsämuurosen (2006) mukaan yksi tutkimustulos ei ole vielä merkki siitä, että kyseessä olisi totuus (Metsämuuronen, 2006, s. 33). Myös kyselylomakkeen kysymyksenasettelu on saattanut vaikuttaa vastauksiin. Ratkaisuna kyseisiin asioihin olisi voinut olla aineiston täydentäminen esimerkiksi haastatteluiden avulla, jolloin vastauksia olisi voinut tarvittaessa tarkentaa lisäkysymyksillä.

Olen tehnyt aineiston analysointiin liittyviä päätöksiä, kuten teemojen kehittäminen ja tutkittavien henkilöiden rajaaminen kotitalousopettajiin. Toinen tutkija olisi voinut tehdä toisenlaisia aineiston analyysiin liittyviä ratkaisuja, jotka olisivat voineet antaa erilaisia tutkimustuloksia. Jos olisin päättänyt analysoida muidenkin kuin kotitalousopettajien vastauksia, tulokset voisivat olla erilaisia. Jos aineiston analysointiin olisi osallistunut useampi opiskelija, havainnot olisivat voineet muotoutua myös silloin erilaisiksi.

Kun tutkielman luotettavuutta tarkastellaan analyysin kattavuuden näkökulmasta, huomio kiinnitetään siihen, onko aineistosta hyödynnetty vain joitakin osia, sattumanvaraisesti (Eskola ja Suoranta, 2014, s. 216). Tämän tutkielman aineiston analyysissä on otettu huomioon se, mitä tutkittavat sanovat ja se, mitä ilmaisuja tutkittavat käyttävät. Otin myös huomioon, yllättäen aineistossa toistuneen, kotitalousopettajien työssä jaksamisen liittyvän teeman. Tämän lisäksi tutkielmassa otettiin huomioon monta eri teemaa ja niihin liittyvää tutkimuskirjallisuutta. Jos olisin valinnut tarkasteltavakseni esimerkiksi yhden teeman, tulokset kyseiseen teemaan liittyen olisivat saattaneet sisältää entistä syvällisempää analyysia.

Aineiston merkittävyyden näkökulmasta tämän tutkielman avulla voidaan valottaa kotitalousopettajien kokemuksia poikkeusoloista. Tutkielman avulla voidaan saada tietoa esimerkiksi muutosten luonteesta, kotitalousopetuksen toteuttamisesta ja kotitalousopettajien työssä jaksamisesta. Kotitalousopettajien käyttämiä ilmaisuja voisi tarkastella entistä syvällisemmin esimerkiksi kielitieteen näkökulmasta. Jatkotutkimusten avulla tutkielman aihetta voidaan tarkastella lisää, ja mahdollisesti havaittuihin haasteisiin voidaan löytää ratkaisuja. Lopulta tutkimusten avulla voidaan esimerkiksi vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan. On kuitenkin tärkeä muistaa, että tämän tutkielman tuloksia ei voida yleistää, sillä tieteellisen tiedon muodostamiseen on syytä ottaa huomioon useampia tutkimuksia.

4 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

Tässä luvussa raportoin tutkimustuloksia tutkimusongelmittain niin, että alaluku 4.1 liittyy ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja luku 4.2 liittyy toiseen tutkimuskysymykseen. Luku sisältää myös suoria lainauksia kotitalousopettajien vastauksista sitaattien muodossa.

4.1 Kotitalousopettajan työ poikkeusoloissa

Kotitalousopettajien vastauksista on huomattavissa se, että kotitalousopettajan työssä tapahtui paljon muutoksia poikkeusolojen aikana. Tässä alaluvussa tutkimustulokset on jaoteltu aineiston teemojen mukaan.

4.1.1 Kotitalousopettajien työssä jaksaminen heikentyi

Työmäärä ja -aika

Tutkittavien kotitalousopettajien kokemusten mukaan työmäärä ja -aika lisääntyi etäopetusjakson aikana. Työpäivät saattoivat olla todella pitkiä eikä vapaa-aikaa välttämättä jäänyt juuri lainkaan.

Olen todella väsynyt ja odotan sitä, että arkirytmä palautuu. (KO58)

Kotitalousopettajien arjen hallinta saattoi horjua, kun suurin osa ajasta kului töiden tekemiseen. Haverisen (1996) mukaan ihminen hoitaa arjessaan samanaikaisesti monia asioita ja tekee päätöksiä ristiriitaisten vaihtoehtojen suhteen (Haverinen, 1996, s. 9–10). Kotitalousopettajien arkirytmien muuttuessa etäopetusjaksolle siirtymisen yhteydessä tultiin tilanteeseen, jossa kotitalousopettajalla oli mahdollisuus, ainakin osittain, itse määrittää omaan työhön ja vapaa-aikaan käytettävä aika. Aineiston mukaan suurimmalla osalla kotitalousopettajista työaika vei aikaa vapaa-ajalta.

Koen, että työni on vähemmän stressaavaa, sillä ehdin käyttää työpäiväni tehokkaammin ja ns. työpäivän jälkeen ei jää asioita hoitamatta. Välituntitilanteet, kiire ja asioiden selvittely koulussa on poistunut. -- Työni ei ole niin hektistä ja siksi voin itse paremmin, kun normaalisti näin toukokuussa. (KO41)

Joidenkin kotitalousopettajien kokemusten mukaan työmäärä ja -aika oli mahdollista käyttää tehokkaammin etäopetusjakson aikana kuin ennen sitä. Tämä johtui esimerkiksi siitä, että aikaa ei kulunut esimerkiksi välituntitilanteiden selvittämiseen.

Työnkuvan muuttuminen

Kotitalousopettajien kokemuksissa toistui kokemus siitä, että työtä tehtiin entistä enemmän tietokoneen äärellä. Vastauksista oli havaittavissa fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia muutoksia. Fyysinen muutos työnkuvassa oli se, että liikkuminen luokkahuoneessa väheni etäopetukseen siirtymisen myötä. Kotitalousopettajien työ siirtyi useimmissa tilanteissa koulusta kotiin. Yhdessä vastauksessa mainittiin, että kotitalousopettaja järjesti etäopetusta tyhjässä kotitalousluokassa.

Liikkuva työ muuttui tietokoneen ääressä istumiseksi. (KO81)

Askelia ei päivässä tule juuri ollenkaan työhön liittyen. (KO47)

Psyykkisenä muutoksena voidaan pitää sitä, että uudenlainen työnkuva saattoi tuntua miellyttävältä tai epämiellyttävältä. Nämä kokemukset liittyivät usein siihen, että oppiaineen käytännönläheisyys kärsi muutoksesta ja opetuksesta tuli entistä teoriapainotteisempaa.

Etätyötä eli toimistosihteerin hommiksi meni. (KO29)

Työskentelyn ohjaajasta tehtävien tarkastajaksi. (KO84)

No muuttuihan se ratkaisevasti, kun käytännön aine siirtyy verkko-opiskeluun. Olen toki oppinut paljon uutta tältä ajalta ja varsinkin siitä, millaisia tehtäviä oppilaille voi antaa aineestamme. Ei tämä silti vastaa sitä opetusta, minkä voisin fyysisten tuntien puitteissa antaa. (KO50)

Sosiaalinen muutos oli esimerkiksi se, että oppilaita ei pystynyt näkemään etäopetuksessa samalla tavalla kuin lähiopetuksessa. Tähän sosiaaliseseen muutokseen liittyy myös kotitalousopettajien lisääntynyt huoli nettikiusaamisesta. Aineistossa mainittiin myös oppilaisiin kohdistuva ikävä.

Lähikontaktin puuttuminen, sosiaalisuus puuttuu. Teams-tunteja ja monipuolisia tehtäviä oppilaille. (KO49)

Kotitalousopetus muuttui kovin teoriapainotteiseksi. Sosiaalisen kanssa käymisen puute harmittaa. (KO57)

Tästä [kun välituntitilanteet ja asioiden selvittely koulussa on poistunut] herrää kuitenkin huoli, että esim. tilanteita, oppilaiden yksinäisyyttä ja kiusaamista netissä saattaa olla etänä yhtä paljon ja minä en vain huomaa tai tiedä niistä. (KO41)

Hyvänä puolena siis ehkä se, että jokaisen tehtävä tulee käytyä läpi erilailla kuin "normiopetuksessa" Oppilaita on silti ikävä. (KO7)

Kotitalousopettajien kohtaamat haasteet työelämässä sekä mahdollisesti huoli pandemiasta saattoivat vaikuttaa heikentävästi heidän työssä jaksamiseen. Joillakin kotitalousopettajilla oli myös henkilökohtaisia haasteita (kuten huoli sairaasta läheisestä) jotka saattoivat kuormittaa heidän jaksamistaan.

Opettajan kehittyminen

Jotkut kotitalousopettajista ilmaisivat oppineensa etäopetusjakson aikana tarkastelemaan kotitalousoppiainetta uusista näkökulmista. Näkökulmia ei avattu tarkemmin, mutta ne ovat saattaneet kehittää kotitalousopettajien ammattitaitoa.

Jouduin siirtymään etäopetukseen hyvin nopealla ja sekavalla aikataululla. Taidot ovat onneksi kehittyneet, mutta oppilaiden palautusten tarkastaminen ja merkintä Wilmaan vie paljon aikaa. (KO25)

Taitojen kehittyminen työelämässä saattaa lisätä motivaatiota ja tukea työssä jaksamista, mutta jaksaminen voi olla myös koetuksella uuden oppimisen yhteydessä. Kun opettajalla on vahva pedagoginen osaaminen ja varmat kädentaidot, opetustilanteissa on mahdollista keskittyä oppilaisiin ja opetusryhmiin (Soljanto

ja Palojoki, 2015, s. 125). Turkin (2001) mukaan kotitalousopetukseen on aina sisältynyt, ja tulee aina sisältymään, kasvatustehtävä (Turkki, 2001, 507).

Yhteistyö koulun henkilökunnan kanssa

Kollegoiden, it-tukihenkilöiden ja muun henkilökunnan tuki auttoi joitakin kotitalousopettajia etäopetusjakson aikana niin tekniikan käyttämisessä kuin opetus-tehtävien laatimisessa. Joidenkin vastaajien mielestä jatkuva avun pyytäminen tuntui myös kuormittavalta.

Erityisopettajan ja avustajien tuella kaikki oppilaat osallistuivat opetukseen parin viikon harhailun jälkeen. (KO79)

Samoin "kadonneiden" oppilaiden etsintä ja yhteydenpito huoltajiin, luokanvalvojiin ja koulun tukihenkilöihin vie tuhottomasti aikaa ja raastaa hermoja (KO25)

Etäopetustehtävien laatiminen vaati erilaista ajattelua, mutta teimme tehtävät yhdessä toisen kotitalousopettajan kanssa. (KO87)

Kotitalousopettajien välinen yhteistyö on usein keskustelua yhteisestä oppiaineesta ja raaka-ainehankinnoista, mutta se voi olla myös oppimateriaalien laadintaa sekä kurssien ja arvioinnin suunnittelua yhdessä (Venäläinen, 2015, s. 78). Niittylän (2020) mukaan vertaistuki auttoi kotitalousopettajia suunnittelemaan opetussisällöt etäopetukseen sopiviksi. Yhteistyön vaikutus työssä jaksamiseen on merkittävä, ja se korostui poikkeusoloissa. (Niittylä, 2020, s. 32.) Yhteistyö voi vaikuttaa työssä jaksamiseen esimerkiksi silloin, jos työtehtäviä jaetaan usealle henkilölle yhden henkilön sijaan.

4.1.2 Kotitalousopetuksen suunnittelu koettiin työläänä

Etäopetusvälineiden käytön harjoittaminen

Kotitalousopettajat harjoittelivat etäopetuksen aikana käyttämään etäopetukseen soveltuvia välineitä ja sovelluksia, mikä lisäsi heidän digiosaamistaan. Sen lisäksi, että kotitalousopettajat harjoittelivat digitaitoja itse, he opettivat niitä myös oppilaille. Niittylän (2020) tutkimuksen mukaan oppilaiden digitaidot olivat pääsääntöisesti hyvät (Niittylä, 2020, s. 36).

Työ muuttui istumiseksi ja uuden tekniikan opetteluksi sekä pääosin tehtävien tarkistamiseksi ja uusien tehtävien keksimiseksi ja nettilinkkien ym. etsimiseksi. (KO26)

Jouduin ensin itse opettelemaan tietoteknisiä taitoja samoin kuin oppilaatkin, jotta pystyin toteuttamaan opetusta etänä. (KO61)

Opetus muuttui enemmän ohjaajan rooliin ja digitaitojen opettamiseen ja oppimiseen (KO75)

Yksi kotitalousopettaja vastasi, että digiosaamiseen liittyvät asiat olivat hänelle jo entuudestaan tuttuja, mikä helpotti etäopetukseen siirtymistä. Oman osaamisen hyödyntäminen voi tukea työssä jaksamista.

Onneksi olin jo [x vuosia] sitten opiskellut tehokkaasti tietokonekniikkaa, esim. tietokoneavusteiset kokeet webCT, Forms ym. Nyt etäopetukseen oli suht helppo siirtyä, Teams-kokoukset ryhmilleni ja luokanvalvojaluokalleni koko ajan 8 vk lukujärjestyksen mukaan. (KO22)

Vuonna 2015 kotitalousopettajille suunnatun kyselyn mukaan kolmasosa vastaajista (n=163) toivoi lisäkoulutusta tieto- ja viestintätekniikan käyttöön kotitalousopetuksessa (Venäläinen, 2015, s. 76). Tämän tutkielman valossa kotitalousopettajilla ei ollut paljoa osaamista tieto- ja viestintätekniikan käyttöön liittyen, sillä he joutuivat käyttämään paljon aikaa sen harjoitteluun. Niittylän (2020) mukaan vertaistuen merkitys nousi esiin myös digitaitojen harjoittelemisessa, kun opettajat tekivät keskenään yhteistyötä (Niittylä, 2020, s. 36).

Uuden opetusmateriaalin kehittäminen

Kotitalousopettajien kokemuksissa näkyi se, että he näkivät paljon vaivaa kehittäessään uutta opetusmateriaalia kotitalouden oppitunneille. Opetusmateriaalin kehittämisessä tuli ottaa huomioon esimerkiksi tehtävänannot ja toteutustavat.

Kaikki työ ja ohjeet piti muuttaa sähköiseen muotoon. Etsin tietoa netistä, jota pystyisin jakamaan oppilaille. Meillä ei ole oppilailla kirjaa eikä sähköistä kirjaa, niin kaikki materiaali piti luoda jokaista tuntia varten alusta lähtien. (KO97)

Tehtävien suunnittelu ja niiden tarkastaminen oli työlästä. (KO81)

Alussa tehtiin liian työläitä suunnitelmia, meille opettajille siis. (KO67)

Opetusmateriaalien kehittäminen oli aineiston mukaan kotitalousopettajien vastuulla, mutta siihen saattoi vaikuttaa esimerkiksi kunta- tai koulukohtaiset ohjeet. Niittylän (2020) tutkielman mukaan joissakin kouluissa annettiin ohje, jossa neuvottiin antamasta oppilaille liikaa tehtäviä. Tällä haluttiin tukea oppilaiden hyvinvointia. (Niittylä, 2020, s. 32.)

Opetusaiheiden muokkaaminen

Kotitalousopetuksessa hyödynnetään paikallisia, alueellisia ja globaaleita ajankohtaisia aiheita (POPS, 2014, s. 509). Ehkäpä näkyvimpänä globaalina ajankohtaisena aiheena keväällä 2020 näyttäytyi koronaviruspandemia, mutta maailmassa tapahtuu paljon muutakin. Aution (2019) mukaan nykyään suurena globaalina ongelmana on resurssien (kuten puhtaan ilman, veden ja ruuan) epätasainen jakautuminen, jota voidaan pyrkiä ymmärtämään kotitalousopetukseen sisältyvällä kestävyyskasvatuksella (Autio, 2019, s. 48–49). Myllykankaan (2009) mukaan opetussisältöjen valitsemiseen vaikuttaa opettajan omat arvot ja opetustyön aikana syntyneet tavat (Myllykangas, 2009, s. 56). Opetusaiheiden muokkaaminen näkyi kotitalousopettajien tekemässä suunnittelutyössä. Osa kotitalousopettajista suunnitteli liittävänsä opetukseensa ajankohtaisia aiheita (kuten kotivara ja kiertotalous), osa taas suunnitteli toteuttavansa opetusta mahdollisimman samanlaisena kuin mitä se olisi ilman etäopetusjaksoa ollut.

Käytännön töiden opettamisen loppuminen, keskityin siivous ja kuluttaja-asioiden opettamiseen tehtävien avulla oppimisalustalla. Myös ajankohtaisia teemoja kuten kotivara ja kiertotalous. (KO69)

Opetus muuttui täysin - oppimisympäristö siirtyi autenttiseen kotiin köksäluokasta, mikä oli kiehtova ajatus. Oli tärkeää pysähtyä miettimään, mikä on oikeasti nyt oleellista ja pitäytyä mahd. tutuissa rutiineissa. (KO31)

Oppilaat ovat tehneet tehtäviä hyvin ja hienoja kuvia tehdyistä töistä (ruoka/leivonnais/arjen hallinta) olen saanut palautuksina. (KO29)

Venäläisen (2015) tutkimuksessa ilmeni, että 163 kotitalousopettajasta 85 % painotti opetuksessaan ravitsemukseen ja ruokakulttuuriin liittyvää sisältöaluetta, ja vain 15 % kuluttajuuteen ja muuttuvaan yhteiskuntaan liittyvää sisältöaluetta, joka koettiin vaikeimmaksi opettaa. Helpoimmaksi opetettavaksi aiheeksi koettiin perhe ja yhdessä eläminen. (Venäläinen, 2015, s. 83.) Tämän tutkielman vastauksissa kotitalousopettajat kertoivat kokemuksiaan etenkin käytännön ruuanvalmistustehtävien suunnittelun haasteista poikkeusoloissa.

Laaja-alaisen osaamisen tarve lisääntyy, kun ympäröivä maailma muuttuu. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet liittyvät seuraaviin aiheisiin: Ajattelu ja oppimaan oppiminen (L1), Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2), Itsestä huolehtimien ja arjen taidot (L3), Monilukutaito (L4), Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (L5), Työelämätaidot ja yrittäjyys (L6) ja Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen (L7). (POPS, 2014, s. 20–24.) Tämän tutkielman aineistosta voidaan havaita, että etäopetusjakson aikana kotitalousopetukseen valitut opetusaiheet liittyivät ainakin seuraaviin laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin: Itsestä huolehtimien ja arjen taidot (L3) sekä Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (L5), mutta näiden lisäksi opetuksessa on voinut korostua muitakin laaja-alaisia tavoitteita. Itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin (L3) liittyy esimerkiksi kuluttajuuteen, puhtaanapitoon ja arjenhallintaan liittyvät opetusaiheet. Tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen (L5) liittyy esimerkiksi tehtävien suorittaminen valokuvaamalla tai digitaalisissa oppimisympäristöissä.

Yhdistämällä kotitalousopetukseen myös muiden oppiaineiden sisältöjä voidaan auttaa oppilasta tarkastelemaan asioita entistä laajemmasta näkökulmasta, mikä voi kehittää oppilaan tieteidenvälisiä taitoja (Haapaniemi ym., 2019, s. 2). Tämän tutkielman aineistossa ei ollut mainintoja etäopetuksen aikana toteutetusta op-
piaineysteistyöstä.

Tehtävänantojen muokkaaminen

Tehtävänantojen kirjoittaminen mahdollisimman selkeään muotoon, eriytettyjen tehtävänantojen laatiminen sekä kotiolojen ja perhetilanteiden huomioiminen tehtävänannoissa korostuivat kotitalousopettajien vastauksissa. Vuonna 2015 toteutetun opettajan itsearvioinnin mukaan kotitalousopettajat pyrkivät keskimäärin “usein” opetuksen selkeyttämiseen, ja keskimäärin “joskus tai vähän useammin” huomioimaan oppilaan arkea opetussisällöissä (Venäläinen, 2015, s. 84). Kotitalousopetuksessa eriyttämisen lähtökohtana on esimerkiksi joustavat opetusjärjestelyt (POPS, 2014, s. 510).

Tehtävien suunnittelu niin, että ne on mahdollista toteuttaa erilaisissa ko-
deissa/perheissä/taloudellisissa tilanteissa - tarvittaessa korvaavia/muo-
kattuja tehtäviä, jos tehtävää ei pystynyt suorittamaan annettujen ohjeiden mukaisesti esim. keittiöremontti menossa tai esim. oppilas tarvitsee myös normitunnilla tavallista enemmän tukea oman toiminnan ohjaukseen tms., silloin ohjeet annettava henkilökohtaisemmin muotoiltuna hänen tarpeensa huomioiden. (KO63)

Kotitalousopettajat olivat huomioineet etäopetusjakson aikana oppilaiden kotiolot ja perhetilanteet niin opetuksen suunnittelussa kuin toteutuksessa. Tämän tutkielman aineiston mukaan näiden asioiden huomioiminen korostui entisestään etäopetusjakson aikana, kun koti oppimisympäristönä oli opetuksessa entistä enemmän läsnä. Uusien tehtävänantojen antamisesta seuraa myös uudenlaisia tehtäviä, mikä voi näkyä opetuksen kehittymisenä. Opetuksen ja oppimisen kehittämisen näkökulmasta on tärkeää siirtyä rohkeasti suunnitteluvaiheesta toteutukseen (Janhonen-Abreuquah, Heino, Pöntinen ja Haveri, 2015, s. 37).

4.1.3 Kotitalousopetuksen toteuttamisessa oli eroavaisuuksia

Kotitalousopettajien ja oppilaiden yhteistyön ja yhteydenpidon muutokset

Aineiston hankintaan käytetyssä kyselylomakkeen kysymyksessä ei pyydetty vastausta siihen, millä tavoin opettajat pitivät yhteyttä oppilaisiin, mutta vastauksissa oli nähtävissä mainintoja kyseisistä tavoista. Kotitalousopettajat mainitsivat vastauksissa käyttäneensä monia yhteydenpitopalveluita ollessaan yhteistyössä oppilaiden kanssa (taulukko 5).

Taulukko 5. Kotitalousopettajien käyttämiä yhteydenpitopalveluita etäopetusjakson aikana.

Yhteydenpitopalvelu:	Mainintojen määrä:
Wilma- oppilashallinto-ohjelmisto	17
Microsoft Teams- viestintä- ja yhteistyöalusta	12
Google Classroom -oppimisympäristö	10
puhelin	7
Google Meet -videopuhelupalvelu	5
WhatsApp-pikaviestinpalvelu	4
sähköposti	4
Qridi-oppimisalusta	2
Google Forms -kyselysovellus	2
Adobe Connect -verkkokokousympäristö	1

Yleisimmin mainitut yhteydenpitopalvelut olivat Wilma, Microsoft Teams ja Google Classroom. Niittylän (2020) tutkielmassa mainitaan myös nämä kolme alustaa yleisimpinä viestintäpalveluina, joita kotitalousopettajat käyttivät etäopetuksessa (Niittylä, 2020, s. 36). Yhteydenpito oli tyypillisesti monikanavaista, kuten seuraavan sitaatin mukaan:

Kontakt med elever via classroom, meet, Wilma och telefon. Kontakt med vårdnadshavare via Wilma och telefon. (KO74)

Kotitalousopettajien kokemuksissa näkyi etäopetusjakson tuomia mahdollisuuksia. Kotitalousopettajien yhteys oppilaisiin koettiin joissain tilanteissa etäänntyneen, mutta jotkut kokivat molemminpuolisen ymmärryksen parantuneen etäopetusjakson aikana verrattuna aikaan ennen poikkeusoloja.

Opetus on yksilöllisempää ja tuonut lähemmäs oppilaita. (KO24)

Luulen, että molemminpuolinen ymmärrys parani. (KO26)

Suurimpana haasteena yhteydenpidon näkökulmasta kotitalousopettajat näkivät sellaiset tilanteet, joissa he eivät saaneet yhteyttä oppilaisiin etäopetusjakson aikana. Kotitalousopettajilla oli kokemuksia siitä, että oppilaisiin ei saanut ollenkaan yhteyttä sekä siitä, että oppilaat eivät osallistuneet aktiivisesti opetukseen etäopintuntien aikana.

Oppilaiden äänen kuuleminen on haastavaa, ainoa todiste läsnäolosta on ajallaan palautetut tehtävät. (KO1)

Yhteistyössä ei ongelmia, mutta Meet-tunnilla oppilaat olisivat voineet osallistua enemmän eikä olla vain hiljaa. (KO26)

Oppilaita on todella vaikea aktivoida ja useimmiten kaikki ovat hiljaa. Se on pidemmän päälle hirmu tylsää, kun keskustelua opetettavasta asiasta ei synny, vaikka kuinka yrittää innostaa. (KO9)

Tämän tutkielman aineiston perusteella ei pysty tehdä johtopäätöksiä siitä, millä tavoin tällaisia tilanteita ratkaistiin tai yritettiin ratkaista. Aiheesta herää myös kysymys: kenen vastuulla "kadonneet" oppilaat ovat?

Opetusmenetelmien muutokset

Kotitalouden oppitunneilla hyödynnetään yksilö-, pari- ja ryhmätyöskentelyä (Venäläinen, 2015, s. 86). Etäopetusjakson aikana kotitalousoppiaineen opetuksessa korostui yksilötehtävät. Jotkut kotitalousopettajat antoivat oppilaille myös ryhmätehtäviä. Niittylän (2020) tutkimukseen osallistuneista kotitalousopettajista osa järjesti videopuheluiden avulla opetusta oppilailleen, osa taas antoi oppilaille itsenäisesti tehtäviä opetustehtäviä (Niittylä, 2020, s. 38).

Videoiden kuvaaminen, videoiden katsominen, raportit, ruuanvalmistus- ja leivontatehtävät, vaatehuoltotehtävät, kodinhoitotehtävät, siivoukseen liittyvät tehtävät, kuluttajuuteen liittyvät tehtävät, kirjalliset tehtävät, valokuvaaminen, webinaarit,

diaesitysten (Microsoft PowerPoint) laatiminen, teorian tehtävät, käytännön tehtävät, sähköiset kokeet ja näyttökokeet mainittiin tehtävämuotoina, joita kotitalousopettajat antoivat oppilaille. Myös Niittylän (2020) tutkimuksen mukaan kotitalousopettajat hyödynsivät opetusmateriaalina videoita ja kuvia (Niittylä, s. 35).

Opetan ammattiopistossa vammaisia/vaikeasti vammaisia opiskelijoita. Heidän oppiminen vaatisi toiminnallisia ja työvaltaisia menetelmiä sekä lukemattomia toistoja ammattiTAIDON oppimiseksi. Nyt keskitymme teoriaan, joka normaalisti olisi vain murto-osa opiskelusta. Opiskelijoiden toimintaa ei pääse korjaamaan, kun en näe heidän tekemistään. (KO43)

Vaikka selkeärajainen jako teorian tehtäviin ja käytännön tehtäviin saattaa olla mahdotonta, kotitalousopettajat käyttivät kyseisiä ilmaisuja kuvaillessaan opetus-tehtävien luonnetta. Jotkut kotitalousopettajat lisäsivät teorian tehtävien (ts. kirjallisten tehtävien) määrää, jotkut taas pyrkivät vähentämään teorian tehtävien määrää. Kotitalousoppiaineessa käytännön tehtävät ovat tärkeässä roolissa. Oppilaan kiinnostus kotitalousalan jatko-opinto- ja työmahdollisuuksiin on mahdollista herättää käsillä tekemisen kautta (Soljanto ja Palojoki, 2015, s. 125).

Ruuanvalmistus vähentyi ja keskityimme enemmän teorian opiskeluun ja asumisen taitoihin. (KO59)

Aluksi yritin keksiä erilaisia aiheita, nyt olen yrittänyt pitää juuri ne aiheet, jotka pitikin. Teorian tehtäviä on vähän normaalia enemmän. Käytäntöä yritän saada perhetilanteet huomioiden. (KO5)

Pyrin karsimaan teorian määrää, koska oppilaiden on tosi mahdoton tehdä itsenäisesti kaikkea kotona. (KO4)

Niittylän (2020) tutkielman mukaan kotitalousopettajat käyttivät opetuksessaan myös valmiita opetusmateriaaleja, kuten WWF:n ja YLE:n tuottamia sisältöjä (Niittylä, 2020, s. 34). Tämän tutkielman aineistossa ei noussut esiin valmiiden opetusmateriaalien hyödyntämistä kotitalousopettajan työssä.

Kotiolojen ja perhetilanteiden huomioiminen

Kotitalouden oppitunneilla opeteltuja ja harjoiteltuja asioita on mahdollista soveltaa oppilaiden omassa arjessa (POPS, 2014, s. 510). Yksityinen koti voi muodostaa voimavaran, mutta myös haavoittuvan kohteen (Sysiharju, 1995, s. 277). Elämme monikulttuurisessa yhteiskunnassa erilaisten kulttuurien ja kotikulttuurien ympäröimänä (Janhonen-Abruquah, Heino, Pöntinen ja Haveri, 2015, s. 42). Kotitalousopettajat näkivät kodin sekä perheitä yhdistävänä, mutta myös eriarvoistavana tekijänä etäopetusjakson aikana.

Kaikki ei pysty kotona tekemään minkäänlaisia käytännön tehtäviä. Kotitalouden luonne on tehdä yhdessä ja nyt se jää pois. Sitä minä kaipaen. Mutta toivottavasti yhdessä tekeminen taas siellä kotona yhdistää perheitä ja ehkä huomataan oman perheen voima. (KO2)

Kaikki eivät saa laittaa kotona ruokaa tai esim. pestä jääkaappia. Silloin jäljelle jää vain teoriatehtävät. (KO73)

Huolta tuottavat oppilaat, jotka eivät syystä tai toisesta itseopiskeluun pysty - rästitehtäviä on kertynyt. (KO35)

Huoltajilla voi olla esteitä, joiden vuoksi he eivät pysty osallistumaan lastensa koulunkäyntiin. Työkiireet tai kiireinen elämäntapa voivat ottaa aikaa lapsen koulunkäyntiin osallistumiselta. (Grant ja Ray, 2018, s. 11.) Etäopetusjakson aikana pelättiin, että perheiden ongelmat korostuisivat ja vaikuttaisivat heikentävästi lasten ja nuorten hyvinvointiin (Sainio ym., 2020, s. 4). Tämän tutkielman perusteella ei voida tehdä päätelmiä kotitalouksien arjesta. Arki on moninaista ja yllätyksellistä (Haverinen, 1996, s. 9). Kodeissa voi olla myös erilaisia käytänteitä liittyen siihen, millä tavoin lapsi osallistuu kotitaloustöihin.

Oppilaan osaamisen seurannan ja arvioinnin muutokset

Etäopetusjakson aikana kotitalousopettajilla oli keskenään erilaisia kokemuksia oppilaan osaamisen seurantaan ja arviointiin liittyen. Jotkut kotitalousopettajat kokivat, että etäopetusjakson aikana oppilaiden osaamista oli mahdollista tarkastella yksilöllisesti. Niittylän (2020) tutkielmassa haastateltujen kotitalousopettajien

mukaan oppilaita oli helppo motivoida opetukseen, mutta poissaoloihin oli matalampi kynnys (Niittylä, 2020, s. 35). Myös tämän tutkielman aineiston mukaan kotitalousopettajat olivat huomanneet, että joillekin oppilaille etäopetus sopii paremmin kuin toisille.

Yhteistyö oppilaiden kanssa on onnistunut hienosti. Oppilaat ovat tehneet tehtäviä ahkerasti. Osa päässyt loistamaan eri tavalla, kun on saanut työskennellä yksin. Toiset taas ovat siitä kärsineet. (KO59)

Kotitalousopettajien mukaan oppilaan arviointiin vaikuttaa vahvasti jatkuvan seurannan avulla todettu osaaminen, tuntityöskentely, yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot ja ruuanvalmistustaidot (Venäläinen 2015, s. 86). Huoltajien osallistuminen lapsen koulunkäyntiin voi vaikuttaa oppimistuloksiin merkittävästi (Sainio ym., 2020, s. 5). Niittylän (2020) mukaan kotitalousopettajat pyrkivät antamaan oppilaille mahdollisimman paljon palautetta, mahdollisimman reaaliajassa. Aina ei ollut mahdollista antaa palautetta nopeasti. (Niittylä, 2020, s. 35.) Joidenkin kotitalousopettajien mielestä oppilaiden osaamista oli mahdotonta tarkastella etäopetusjakson aikana, koska ei välttämättä ollut mahdollista nähdä, millä tavoin oppilaat suorittavat tehtäviä. Myös kunta- tai koulukohtaiset ohjeet oppilaan arviointiin liittyen vaikuttivat kotitalousopettajien työhön oppilaan osaamisen seuraajana ja arvioijana.

Siivoukseen ja vaatehuoltoon liittyviä tehtäviä annoimme. Käytännön koti-tehtävistä on annettu ohje, että ne eivät saa vaikuttaa arviointiin. Kuitenkin joissakin kouluissa oli paljon ruoanvalmistus- ja leivontatehtäviä. Ja vielä pitkä lista vapaaehtoisia tehtäviä, jos halusi saada kiitettävän. Jos tilanne jatkuu syksyllä samanlaisena, toivoisin opetushallitukselta yhtenäisen ohjeistuksen. (KO81)

Niin etäopetuksessa kuin lähiopetuksessa oppilaan arviointiin voi vaikuttaa se, palauttaako oppilas vaaditut tehtävät määräaikaan mennessä (Niittylä, 2020, s. 10). Tutkimusaineiston mukaan kotitalousopettajat antoivat palautetta oppilaille yksilöllisesti. Palautteenanto toteutettiin usein kirjallisessa muodossa edellä mainittuja (taulukko 5) yhteydenpitopalveluita hyödyntäen.

Annoin sanallisen palautteen jokaiseen palautettuun tehtävään ja usein oppilaat vastasivat vielä siihen positiivisella hymiöllä/ toivottivat hyvää viikonloppua, vappua... Lisäohjeita pyydettiin asiallisesti ja parista Wilma-merkinnästä kysyttiin asiallisesti. Virheelliset merkinnät korjasin, niin loppujen lopuksi niistäkin tuli positiivinen palaute 😊. (KO63)

Kuten edeltävässä sitaatissa, arviointiin voi liittyä myös vuorovaikutuksellisuus opettajan ja oppilaan välillä. Kotitalousopettajat tekivät myös yhteistyötä keskenään sopiessaan siitä, millä tavoin ja minne oppilaita pyydettiin palauttamaan tehtävät. Arvioinnin haasteena koettiin vilpin tunnistaminen, esimerkiksi kuvien plagiointi (Niittylä, 2020, s. 32, 42.) Arviointia voi toteuttaa monilla eri tavoilla eikä ainoa vaihtoehto ole se, että opettaja arvioi oppilasta. Niittylän (2020) haastattelujen kotitalousopettajien mukaan etäopetusjakson aikana teetettiin myös oppilaiden itsearviointia (Niittylä, 2020, s. 42).

4.1.4 Kodin ja koulun yhteistyö kotitalousopetuksen tukena

Tutkielman työstämisen alkuvaiheessa minua kiinnosti etenkin kotitalousopettajien ja huoltajien välinen vuorovaikutus, sillä olin kuullut kyseisestä aiheesta paljon mielenkiintoista keskustelua poikkeusaikana. Keskustelut liittyivät siihen, voiko koulu velvoittaa oppilaita tekemään ruoanvalmistustehtäviä kotonaan etäopetusjakson aikana. Opettajien ja huoltajien välinen vuorovaikutus nousee esiin tutkittavien vastauksissa, mutta ei niin suuressa roolissa kuin olin alun perin kuvitellut. Tämän aineiston valossa kyse on opettajien ja huoltajien vuorovaikutuksen sijaan ennemmin opettajien ja huoltajien yhteistyöstä. Useat laadulliset menetelmät tuottavat kulttuurisesti välittyntä tekstimateriaalia, jota ei välttämättä voi käsitellä valitun suunnitelman mukaisesti (Eskola ja Suoranta, 2014, s. 164).

Yhteydenpito huoltajien kanssa

Yhteydenpitomenetelmiin kotitalousopettajien ja huoltajien välillä ei liittynyt tutkimusaineiston mukaan suuria muutoksia lähiopetuksesta etäopetukseen siirtyessä. Kotitalousopettajilla on pääsääntöisesti hyviä kokemuksia yhteistyöstä huoltajien kanssa. Huoltajat suhtautuivat eri tavoin oppiaineeseen liittyviin käy-

tännön töihin sekä oppiaineen tärkeyteen. Joissakin kodeissa kotitalouteen liittyvät tehtävät nähtiin voimavarana, joissakin kodeissa taas haluttiin, että oppilas keskittyisi kotitalouden sijaan muihin oppiaineisiin.

KAIKKI yhteydenotot koteihin ovat olleet tosi hyviä. Huoltajilta on tullut kiitosta sekä suullisesti, että tehtävien palautusten myötä siitä, että kotitalouden tehtävät tukevat tällä hetkellä kodeissa tehtävää etätöitä, koska suurin osa tehtävistä on käytännön töitä (siivoamista, ruoanvalmistusta, pyykinhuoltoa jne.). (KO4)

Huoltajat osallistuivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta oikein hyvin käytännön harjoitusten teettämiseen ja arviointiin. (En toisin pyytänyt kaikkiin tehtäviin huoltajien arviointeja.) Kukaan ei valittanut raaka-aineiden hankinnoista tms. (KO79)

Yhteistyö oppilaiden ja huoltajien kanssa onnistui pääsääntöisesti hyvin. Toisaalta tuli [tarkempi kuvaus poistettu] huoltajalta suoraan myös palautetta, että kotitalouteen ei nyt panosteta, vaan matikka, kielet ym. menevät kotitalouden edelle. Aina ei siis ymmärretä oppiaineemme merkitystä (KO66)

Yhteydenpitoon liittyvät haasteet liittyivät siihen, jos kotitalousopettaja ei saanut yhteyttä huoltajiin. Tähän voi olla monia eri syitä. Joissain tilanteissa kotitalousopettajan ja oppilaan huoltajan välillä saattaa olla ”kielimuuri”. Koska oppilaiden kodeissa ei välttämättä puhuta suomea eikä kotitalous oppiaineena ole tuttu kaikissa maissa, yhteydenpitoon tarvittavien viestien kääntäminen vastaanottajan omalle äidinkielelle voi toimia tällaisissa tilanteissa ratkaisuna (Janhonen-Abruquah, Heino, Pöntinen ja Haveri, 2015, s. 41).

Huoltajilta saatu palaute

Kotitalousopettajilla on etäopetusjakson ajalta kokemuksia erilaisten palautteiden vastaanottamisesta oppilaiden huoltajilta – toisaalta joillekin kotitalousopettajille ei kantautunut palautetta huoltajilta lainkaan. Palautteiden määrään vaikuttaa aineiston perusteella se, onko opettaja pyytänyt huoltajilta ”kuittauksen” oppilaan kotona tehdyistä tehtävistä.

Osa huoltajista ei laita viestejä tehdyistä kotitöistä. (KO8)

Aika harva huoltaja laittoi Wilman kautta viestiä. Parin huoltajan kanssa puhuin puhelimesta. (KO81)

Kotitalousopettajat vastaanottivat palautetta huoltajilta esimerkiksi opetuksen järjestelyihin, kotitehtäviin ja oppilaan osaamiseen liittyen. Kotitalousopettajat vastaanottivat palautetta entistä enemmän, ja se oli pääsääntöisesti positiivista.

Yhteistyö on sujunut hienosti ja olen saanut huoltajilta enemmän positiivista palautetta kuin aikaisemmin. (KO16)

Vanhemmilta positiivista palautetta, tietenkin joissakin perheissä on vaatinut aikalailla vanhempien osallistumista/tukea oppilaan opiskelun tukemiseen. Soittamiset kotiin unohduksista ovat tuoneet kyllä positiivisen vastaanoton. (KO45)

Peruskoulussa vuorovaikutuksen keskeisenä osana toimii monipuolisen myönteisen ja realistisen palautteen antaminen ja saaminen. Tällainen vuorovaikutus on sekä oppimista tukevaa että kiinnostuksen kohteita laajentavaa (POPS, 2014, s. 17). Oppilaat, kuten opettajatkin, voivat saada palautetta koulun henkilökunnan lisäksi myös huoltajilta.

Kotitalousopetuksen siirtyminen kotiin

Kotitaloudet muodostavat yhteiskunnan ja perheiden toiminta kotitaloudessa on elämää yhteiskunnassa (Kuusisaari, 2014, s. 9). Valtioneuvoston asetuksessa 4 § (POPS:in, 2014, s. 19 mukaan) korostuu se, että vuorovaikutteisia oppimisympäristöjä tulisi hyödyntää, sekä se, että koulun ulkopuolella tapahtuva oppimistyö tulisi nähdä opetustyön resurssina. Kotitalousopettajat ohjasivat kotitalousopetuksen siirtymistä kotiin antamalla kotitalousoppiaineeseen liittyviä opetustehtäviä. Kuten aiemmin tämän tutkielman tuloksissa mainittiin, jotkut kotitalousopettajat antoivat oppilaille sekä käytännön tehtäviä että kirjallisia tehtäviä, osa antoi ainoastaan kirjallisia tehtäviä. Kotitalousopettajilla oli rajalliset mahdollisuudet havainnoida sitä, miten oppilas suorittaa käytännön tehtävät kotonaan. Kotitalousopettajien antamat käytännön tehtävät olivat usein erilaisia kotitöitä, joiden sopimisessa sekä kotitalousopettajat että oppilaat tekivät yhteistyötä huoltajien kanssa.

Käytännön työskentelyä ei voinut samalla lailla vaatia, mutta hyvin oppilaamme kotona tekivät käytännön kotitaloustöitä. (KO87)

Oppilaat yhteistyökykyisiä enimmäkseen, huoltajien kanssa yhteistyö kotitöiden osalta (KO71)

Kotitalousopettajien antamiin tehtäviin vaikuttivat aineiston mukaan ainakin koulu- ja kuntakohtaiset erot opettajille suunnatuissa ohjeistuksissa. Koululta saatu tuki ja ohjeistukset vaikuttivat myös kotitalousopettajien tuntemuksiin (Niitylä, 2020, s. 32).

Lähiopetukseen siirtymisessä tuntuu olevan kovasti vaihtelevia käytänteitä kotitalousopetuksessa. (KO98)

Kotitalousopetus oli vain ohjeiden antamista ja tehtävien tarkistamista. Ohje oli keventää oppilaiden elämää taito ja taide -aineilla, ei rasittaa! (KO86)

Joillekin opettajille annettiin ohjeena keventää oppilaiden elämää taito- ja taideaineilla (kuten kotitalousoppiaineella). Kotitalousoppiaineen arvostuksen puutteella saattaa olla huolestuttavia seurauksia. Kuusisaaren (2014) mukaan kotitalousopetuksen kehittäminen on tärkeää lasten ja nuorten tulevaisuuteen suunnittamisen sekä yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi (Kuusisaari, 2014, s. 9). Kotitalousopetuksen tavoitteena voidaan nähdä tehtävien suorittaminen, ongelmien ratkaisu ja luovuuden käyttäminen hyvinvoinnin tukemisessa (Elorinne ym., 2017, s. 157).

Kotitalousopettajien ja huoltajien käsitykset kodin ja koulun vastuista

Kuusisaaren (2014) mukaan opettajille ja huoltajille annetaan monia eri vaatimuksia kehittämisestä, järjestelmien käyttämisestä, projekteista ja malleista (Kuusisaari, 2014, s. 9). Deslandesin (2001) mukaan käsitettä vastavuoroinen kumppanuus voidaan käyttää kuvaamaan keskinäistä tehtävien ja vastuiden jakamista. Assosiatiivisella kumppanuudella taas voidaan tarkoittaa sellaista tilannetta, jossa tehtävä tai vastuu oletetaan kuuluvan koululle ja sitä kautta opettajille. (Deslandes, s. 12.) Mitkä asiat kuuluvat kodin vastuulle, ja mitkä asiat kuuluvat koulun vastuulle kotitalousopetuksen näkökulmasta? Aiheeseen liittyviä havaintoja

nousi etenkin perusopetuksen maksuttomuuden, ruuanvalmistustehtävien antamisen sekä tarvehankintojen tekemisen näkökulmista.

Osa kotitalousopettajista päätti olla antamatta käytännön tehtäviä sillä perusteella, että perusopetuksen tulee olla maksutonta. Myös Niittylän (2020) tutkimassa saatiin tulos, että kotitalousopettajat näkivät yhdeksi tärkeimmäksi asiaksi etäopetuksessa sen maksuttomuuden takaamisen. Opetuksen saavutettavuuden näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että oppilaan ei tule itse hankkia tarvittavia materiaaleja osallistuakseen opetukseen. (Niittylä, 2020, s. 33–34.) Peruskoulun maksuttomuus on määrätty peruskoululaissa: "Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat, muut koulutarvikkeet sekä tarpeelliset työaineet annetaan peruskoulussa oppilaalle maksutta" (Peruskoululaki 1983/476 § 44).

Paljon on pitänyt miettiä mitä voi olettaa, että kodit voivat hankkia kotitalouden tarpeiksi. Olen lähtenyt siitä, että maksuttomassa peruskoulussa mitään vaatimuksia ei voi olla. Eli se tarkoittaa, että aina pitää olla maksuton vaihtoehto tehtävissä. Koteja ei voi vaatia "paljastamaan" puitteitaan, tulee esille esim. siivoustehtävissä. (KO14)

Minua häiritsi se, että käytännön töiden teettämisessä oli niin paljon kirjavuutta. Me päätimme olla teettämättä ruuanvalmistustehtäviä sillä perusteella, että perusopetuksen pitää olla maksutonta. (KO81)

Osa kotitalousopettajista antoi oppilaille ruuanvalmistustehtäviä. Kotitalousopettajat kertoivat kokemuksistaan, joiden mukaan huoltajat antoivat tarvehankintoihin liittyvää kritiikkiä.

Huoltajilta tuli kritiikkiä tarvehankintojen tekemisestä, kuinka opetuksen kulut eivät kuulu kodin vastuulle! (KO86)

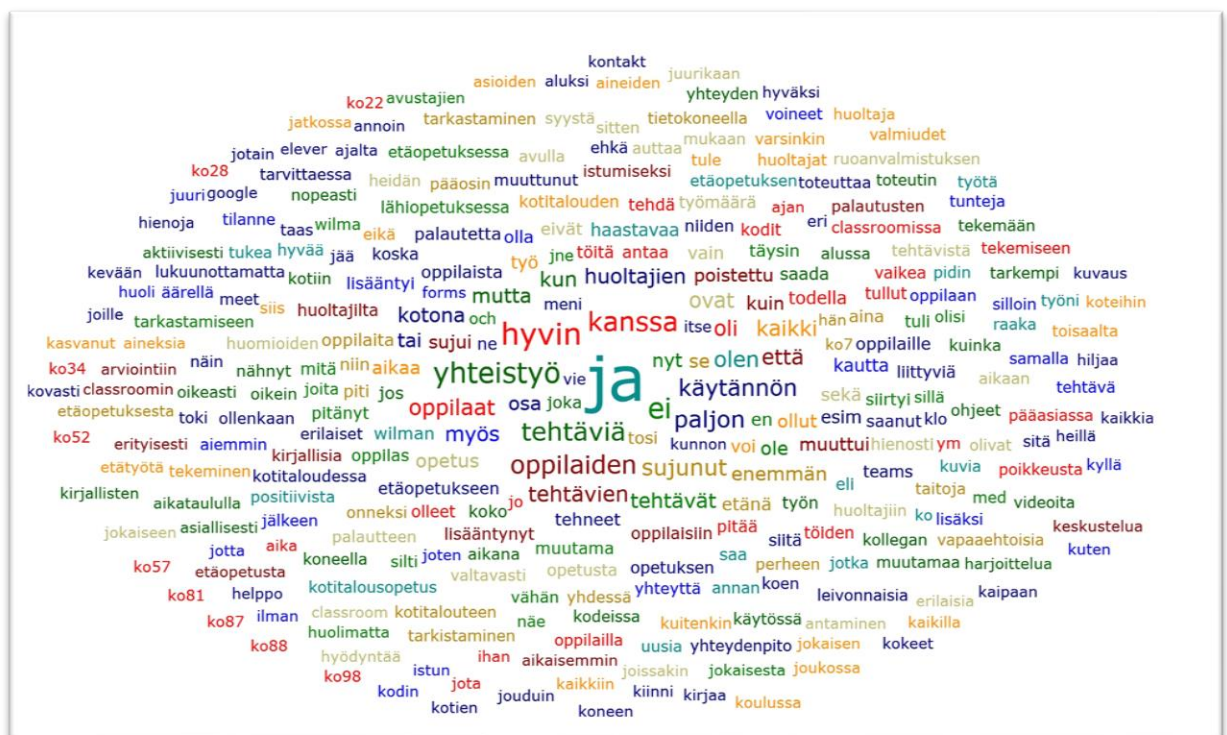
Yhteistyö on sujunut hyvin. (Yksittäinen huoltaja kritisoi käytännön tehtäviä kotitaloudesta ja odotti, että koululta saa raaka-aineet.) (KO88)

Oppilaat omaksuvat kouluyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja, kuten vuorovaikutuksen ja kielenkäytön malleja, havainnoidessaan aikuisten tapoja toimia. Oppilailla on lain mukaan vastuu osallistua perusopetukseen, suorittaa tehtävät tun-

nollisesti ja käyttäytyä asiallisesti, ja koti ja koulu yhdessä ohjaavat oppilaita toimimaan lain edellyttämällä tavalla. (POPS, 2014, s. 26, 34.) Niittylän (2020) mukaan kotitalousopettajat pitivät tärkeänä sitä, että oppilaat saavat poikkeusoloista huolimatta laadukasta opetusta (Niittylä, 2020, s. 45).

4.2 Mahdollisuudet ja haasteet kotitalousopettajien kokemana

Tutkittavat kuvailivat vastauksissaan omia kokemuksiaan, tunteitaan, mielipiteitään ja ajatuksiaan. Tähän alalukuun olen koonnut myönteisiä, neutraaleja ja kielteisiä ilmauksia, joita kotitalousopettajat olivat käyttäneet kuvaillessaan työtään etäopetusjakson aikana. Tarkoituksena on kertoa havainnoista, jotka liittyvät muutosten luonteeseen eli siihen, miten kotitalousopettajat kokivat muutokset.

Kuvio 5. ATLAS.ti-ohjelmistolla muodostettu sanapilvi aineistosta.

Kuviossa 5 on ATLAS.ti-ohjelmistolla muodostettu sanapilvi, jossa on yleisimmin aineistossa esiintyneet sanat. Keskellä kuviota näkyy isoimmalla kirjasinkoolla aineistossa usein käytetyt sanat, ja niiden ympärillä näkyy harvoin käytettyjä sa-

noja. Kotitalousopettajien ilmaisut koostuvat kirjoitetuista sanoista, joita tarkastelemalla voidaan tehdä tulkintoja muutosten mahdollisuuksista ja haasteista esimerkiksi käytettyjen adjektiivien ja arvottavien ilmaisujen perusteella.

4.2.1 Myönteisiä ilmauksia kokemuksista

Kotitalousopettajat käyttivät myönteisiä tekemisen ilmaisuja (kuten "loistanut taidoillaan" ja "puhkesi kukkaan") kertoessaan havainnoistaan liittyen oppilaiden työskentelyyn ja tehtävien toteutuksiin. Myönteiseksi ilmaisuksi tulkitsin myös positiivisen mielipiteen ilmaisun ("pidän siitä"), jota käytettiin kerrottaessa oppilaiden arviointiin liittyvästä kokemuksesta.

Osa oppilaista on loistanut taidoillaan etäopetuksessa enemmän kuin lähiopetuksessa. Olen nähnyt todella taitavasti tehtyjä videoita ja raportteja käytännön töistä. (KO16)

Osa (ujoimpia, arempia, he joilla ei ehkä ole kavereita) puhkesi etäkoulussa kukkaan! (KO88)

Pidän siitä, että oppilaiden palauttaessa kaikki tehtävänsä voin tarkastella jokaisen osaamista erikseen rauhassa. Hyvänä puolena siis ehkä se, että jokaisen tehtävä tulee käytyä läpi erilailla kuin "normiopetuksessa" (KO7)

Kirjoittaminen minä-muodossa (yksikön 1. persoona) korostui sellaisissa tilanteissa, kun kotitalousopettajat kertoivat onnistumisistaan, työn merkityksellisyyden ymmärtämisestä, uuden oppimisesta tai siitä, miten he olivat kehittyneet poikkeuksellisen kevään aikana. Soini, Pietarinen ja Pyhälto (2008) havainnoivat tutkimuksessaan, että opettajat kertoivat käyttäneensä ongelmanratkaisuisia sekä koulun ulkopuolisia ja sisäisiä resursseja, jotka tukivat jaksamista (Soini ym., 2008, s. 253).

Olen onnistunut teettämään oppilailla ryhmätöitä netin välityksellä ja se on piristänyt etätunteja. (KO10)

Koen käytännön tehtävien antamisen merkitykselliseksi ja kotien poikkeuksellista arkea helpottavaksi. Olen nähnyt konkreettisemmin työni yhteiskunnallisen merkityksen kuin ennen poikkeustilaa. Koen saaneeni uutta näkökulmaa opettamiseeni. Olen oppinut käyttämään digitaalisia alustoja mutkattomammin kuin aikaisemmin. (KO16)

Vastauksissa esiintyviä myönteisiin adjektiiveihin liittyviä ilmaisuja olivat ”hyvin”, ”mukavasti” ja ”hienosti”, joilla kuvattiin sujuvaa yhteistyötä kotitalousopettajien ja oppilaiden välillä sekä kotitalousopettajien ja huoltajien välillä. Yksi kotitalousopettaja lähetti vastauksensa yhteydessä myös pandemian ajalle tyypilliset toivotukset.

Oppilaiden kanssa on sujunut mukavasti ja huoltajien kanssa on käyty rakentavaa keskustelua. (KO54)

Hyvää koronakevään jatkoa ja voimia kaikille! (KO57)

Rannan (2020) mukaan tutkimuksissa on osoitettu, että positiivisuudella on yhteys työssä menestymiseen. Tämä perustuu siihen, että myönteisesti ajattelevilla ihmisillä on yleensä valoisa kuva tulevaisuudesta, ja he ovat muita motivoituneempia ja sinnikkäämpiä pitäen huolta omasta hyvinvoinnistaan. (Ranta, 2020, s. 14.) Kyky sopeutua haastaviin tilanteisiin on voinut auttaa kotitalousopettajia työssään. Osalla opettajista on voinut olla voimavaroja ajatella positiivisesti, vaikka pandemia vaikutti merkittävästi niin työhön kuin arkeen.

4.2.2 Neutraaleja ilmauksia kokemuksista

Monissa kotitalousopettajien vastauksissa on havaittavissa neutraaleja ilmauksia. Tällaisista vastauksista ei ole selkeästi nähtävissä sitä, minkälaisena kotitalousopettaja on kokenut kyseessä olevat muutokset. Osa kotitalousopettajista muodosti vastauksensa päiväkirjamaiseen muotoon tai niin, että vastauksessa kerrotut asiat on ilmaistu kronologisesti.

Annan kaikki tehtävät Google Classroom:in kautta. Ajastan tehtävät. Valinnaisilla ryhmillä olen teettänyt vain ruoanvalmistus- ja leivontatehtäviä. Seiskaluokkalaisilla on myös kirjallisia töitä. Oppilaat valmistavat ohjeistetut ruoat tai leivonnaiset ja dokumentoivat työskentelyään valokuvin. Kerrään työskentelyn tueksi vinkkejä ja videoita. Olen myös puhelimitse tavoitettavissa. (KO17)

Joissakin vastauksissa oli kirjoitettu luettelon muotoon opetuksessa tapahtuneita muutoksia. Näissä vastauksissa oli vertailtu pandemian aikaa ja aikaa ennen pandemiaa, mutta vastauksista ei ollut suoraan havaittavissa, mitä mieltä kotitalousopettajat olivat näistä muutoksista.

Yksilöllinen palautteenanto lisääntyi, sähköisten materiaalien käyttö lisääntyi, yksilötyö lisääntyi, oppilaan mahdollisuus toteuttaa tehtävä omalla tasollaan lisääntyi, teoreettisuus lisääntyi, toiminnallisuus väheni (KO46)

Kotitalousopettajien vastauksissa oli havaittavissa myös irtautumista, kuten tulkintani mukaan alla olevassa sitaatissa. Vastauksen voi tulkita sisältävän myös toiveikkuutta.

Eiköhän näistä ihan kunnon kansalaisia tule tästä 2,5 kuukaudesta huolimatta. Ei voi oikein omaan napaansa nyt tuijottaa! (KO4)

Aineistossa esiintyvät neutraalit ilmaukset voidaan nähdä lukeutuvan melko myönteisiksi. Ranta (2020) toteaa väitöskirjassaan, että opettajien kielenkäytön mallit ja tavat välittyvät oppilaille. Positiiviseen pedagogiikkaan liittyvä myönteinen toimintakulttuuri voi vaikuttaa oppimisilmapiiriin. (Ranta, 2020, s. 19.) Myönteiset ja neutraalit ilmaukset näyttäytyvät aineistossa positiivisten ajatusten ja tulevaisuusorientoituneisuuden näkökulmasta.

4.2.3 Kielteisiä ilmauksia kokemuksista

Kotitalousopettajat käyttivät kielteisiä ilmauksia kuvaillessaan haastavia tilanteita. Kun kotitalousopettajat kuvailivat tilanteita, joissa he yrittivät saada yhteyden tavoittamattomiin oppilaisiin, he käyttivät ilmaisuja ”etsiminen”, ”metsästys”, ”kyseleminen” ja ”karhuaminen”. Sellaisista oppilaista, joihin opettajat eivät saaneet yhteyttä, käytettiin ilmaisuja ”pudokas”, ”uinuva” ja ”kadonnut”, ja kyseisten oppilaiden poissaoloa kuvailtiin sanoilla ”vellominen” ja ”harhailu”.

Muutama pudokas joukossa. (KO18)

Ns. uinuvat oppilaat työllistävät paljon. (KO2)

Kotitalousopettajat käyttivät vastauksissaan arvottavia ilmaisuja. Arvottavia sanavalintoja aineistossa ovat ”pelkästään”, ”liikaa” ja ”vain”, joita kotitalousopettajat käyttivät kuvaillessaan opetustehtävien luonnetta tai määrää. Erilaisten tekemisten näkökulmasta tällaisia sanoja olivat esimerkiksi ”joutuu”, ”täytyy” ja ”vaa-

tii”. Adjektiiveja “vaikea”, “raskas”, “inhottava”, “paha” ja “lamaannuttava” käytettiin sellaisissa vastauksissa, joissa kotitalousopettaja kuvaili negatiivisia tunteuksiaan tai haasteita opetuksen suunnitteluun tai toteutukseen liittyen.

Paljon joutunut opettelemaan tietotekniikan taitoja, nopealla aikataululla. (KO29)

Vaikea opettaa ja antaa tehtäviä, joita oppilaat voivat oikeasti toteuttaa kotonaan (KO30)

Koska itse näki tosi paljon vaivaa opetuksensa monipuolisuuden ja havainnollisuuden eteen, pienikin kritiikki vanhemmilta tuntui tosi pahalta ja lamaannuttavalta. (KO84)

Minä-persoonapronominin (yksikön 1. persoona) käyttäminen korostui sellaisissa vastauksissa, joissa kotitalousopettajat kertoivat omasta jaksamisestaan tai tuntemuksistaan, kuten väsymyksestä tai riittämättömyyden tunteesta. Tulkitsin kielteiseksi ilmaukseksi myös mielipiteen ilmaisun (“en tykkää”) ja surullisuutta kuvaavan hymiön.

Istun joka päivä koneella monta tuntia ja silti mietin teenkö riittävästi. (KO37)

Väsyin myös jatkuvaan ruudun ääressä istumiseen ja tehtävien tarkistamiseen. Kaipaani kovasti käytännön työtä luokassa. (KO9)

Siirtyi täysin sähköiseksi eli kökkäämiseksi koneen äärellä. :(En tykkää ollenkaan. (KO35)

Kielteisyys johtuu kotitalousopettajien työnkuvan muutoksista, kun työ muuttui entistä yksitoikkoisemmaksi. Perinteinen opetusluokassa liikkuminen muuttui kotona istumiseksi, ja vuorovaikutus oppilaiden kanssa vähentyi tai jopa poistui kokonaan.

4.3 Yhteenveto

Kotitalousopettajilla oli sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia kotitalousopetuksen järjestämisestä poikkeusoloissa. Joissakin vastauksissa oli käytetty neutraaleja ilmauksia, joista ei voida päätellä, millaiseksi kotitalousopettajat olivat kokeneet muutokset.

Kotitalousopettajien mukaan yhteistyöhön liittyvä suurin haaste oli se, että osaan oppilaista ja huoltajista oli vaikea saada yhteys poikkeusoloissa. Haasteita opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tuottivat digitaalisten välineiden käytön harjoittelu, uusien opetustehtävien keksiminen ja kehittäminen sekä erilaisten kotiolojen ja perhetilanteiden huomioiminen. Kotitalousopettajat toivoivat selkeitä, entistä yhtenäisempiä, valtakunnallisia ohjeita kotitalousopetuksen suunnitteluun ja toteutukseen niin Opetushallitukselta kuin Kotitalousopettajien liitolta.

Kotitalousopettajat kokivat myönteisinä asioina digitaitojen kehittymisen, uusien näkökulmien löytämisen, oppilaiden yksilöllisen arvioinnin sekä yhteistyön oppilaiden ja huoltajien kanssa. Kotitalousopettajat näkivät etäopetusjakson aikana kehitetyt uudet opetusmateriaalit mahdollisuutena tulevaisuuden kotitalousopetuksen suunnittelun tukemiseen.

Kotitalousopettajat kokivat työmäärän ja -ajan lisääntyneen poikkeusolojen aikana, mikä vaikutti heikentävästi kotitalousopettajien työssä jaksamiseen. Kuten aineiston analyysin yhteydessä havaittiin (taulukot 3 ja 4), kotitalousopetuksen suunnitteluun liittyviä kokemuksia ei kuvailtu juuri ollenkaan myönteisillä ilmauksilla, mutta kotitalousopetuksen toteutukseen liittyviä kokemuksia kuvailtiin myönteisiä ilmauksia käyttäen huomattavasti enemmän. Tämän tutkielman mukaan kotitalousopettajat kokivat kotitalousopetuksen suunnittelun usein työläänä ja haastavana, mutta opetustilanteista heillä oli myönteisiä kokemuksia esimerkiksi oppilaiden osallistumiseen ja työskentelyyn liittyen. Kotitalousopettajien arvokas työpanos ja joustava työssä soveltaminen olivat avainasemassa mahdollistamassa kotitalousopetuksen toimivuuden poikkeusoloissa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman alussa tarkasteltiin Suomen historiassa tapahtuneita muutoksia kotitalousopetuksen näkökulmasta. Sekä aiempien tutkimusten että tämän tutkielman perusteella voidaan todeta, että kotitalousopetus heijastelee ympäröivää maailmaa sekä muuttuu jatkuvasti. Koronaviruspandemian leviämisen ehkäisemisen keinona julistettu poikkeustila ja sen aikana toteutettu etäopetusjakso ovat tämän tutkielman valossa vauhdittaneet kotitalousopettajat harjoittamaan digitaltojaan ja toteuttamaan opetusta internetin välityksellä etäyhteydellä. Tämän tutkielman mukaan etäopetusjakson aikaisen toiminnan voidaan nähdä vauhdittaneen kotitalousopetuksen muutosta niin, että kotitalousopettajat hyödyntävät digiosaamistaan entistä enemmän kotitalousopetuksessa.

Kotitalousoppiaineeseen liittyvien tietojen ja taitojen tärkeys korostui pandemian aikana. On huolestuttavaa, miten oppiaineeseen kohdistuu tästä huolimatta arvostuksen puutetta. Kotitalousopetuksen tavoitteena on antaa nuorille valmiuksia nykyhetkeen ja tulevaisuuteen (Autio, 2019, s. 46). Aiemman tutkimuksen mukaan kotitalousopetuksessa etäopetusjakson aikana oli havaittavissa samankaltaisia piirteitä kuin tässä tutkimuksessa. Näitä olivat esimerkiksi kotiolojen ja perheitilanteiden huomioiminen opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa, opetuksen maksuttomuuden turvaaminen sekä kotitalousopettajan työmäärän ja -ajan lisääntyminen. Aiempien tutkimusten tavoin myös tässä tutkimuksessa nousi esiin opettajien työssä jaksamisen tukemisen tärkeys.

Tutkielmien tuloksissa oli havaittavissa joitakin eroavaisuuksia kotitalousopettajien kokemuksissa. Niittylän (2020) mukaan kotitalousopettajat kokivat oppilaiden arvioinnin haasteelliseksi (Niittylä, 2020, s. 45). Tässä tutkielmassa nousi esiin oppilaiden arvioinnin haasteellisuuden lisäksi myös se, että kotitalousopettajat pystyivät arvioimaan oppilaita entistä yksilöllisemmin, mikä koettiin esimerkiksi molemminpuolisen ymmärryksen lisääntymisenä. Tämän tutkielman perusteella

kotitalousopettajat kehittivät pääsääntöisesti itse opetusmateriaalit, mutta Niittylän (2020) tutkielman mukaan kotitalousopettajat hyödynsivät myös valmiita opetusmateriaaleja (Niittylä, 2020, s. 34).

Kotitalousopettajien digiosaaminen kehittyi, joten kotitalousopetuksessa saatetaan hyödyntää entistä enemmän digitaalisia välineitä tulevaisuudessa. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia esimerkiksi sitä, voidaanko poikkeusolojen aikana hyödynnettyjä yhteydenpitomenetelmiä käyttää myöhemminkin. Etäyhteyden kautta voidaan järjestää opetusvierailuja eri puolille Suomea tai vaikkapa toiselle puolelle maailmaa. Tällaiset vierailut voisivat tukea oppilaiden osaamista esimerkiksi yhteisöllisestä, kulttuurisesta tai globaalista näkökulmasta. Etäyhteydellä järjestetyt tapaamiset voi olla myös kestävä ratkaisu, jos sillä tavalla vältetään esimerkiksi kulkuneuvojen päästöjen tuottamiselta. Jatkotutkimusta voisi tehdä myös siitä, miten muissa maissa toteutettiin kotitalousopetusta koronaviruspandemian aikana.

Kotitalousopettajat kehittivät uusia opetusmateriaaleja, joita voidaan varmastikin käyttää myös tulevaisuudessa. Tämän tutkimuksen mukaan kotitalousopettajat näkivät paljon vaivaa opetustehtävien suunnitteluun. Maisterintutkielmassaan Vähäkangas (2018) teki havainnon siitä, että kotitalousopettajat toivoivat yhteistä materiaalipankkia opetusmateriaaleille, ruokaohjeille, arvioinneille ja erilaisille linkeille (Vähäkangas, 2018, s. 65). Valmiiden opetusmateriaalien jakaminen ja niiden hyödyntäminen jatkossa voisi vähentää opetuksen suunnitteluun käytettyä työmäärää ja -aikaa. Tällaisen yhteistyön avulla kotitalousopettajat voisivat saada toisiltaan myös uusia ideoita kotitalousopetukseen ja sen kehittämiseen. On tärkeää pohtia, mitkä ovat tärkeitä opittavia asioita tämän hetken maailmassa, ja tarvittaessa hyväksyä uudenlaisia työtapoja korvaamaan toimimattomia käytäntöjä (Soljanto ja Palojoiki, 2015, s. 131). Tässä tutkimuksessa keskityttiin kotitalousopettajiin toimijoina. Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista kartoittaa myös oppilaiden ja huoltajien kokemuksia etäopetusjaksosta poikkeusoloissa, esimerkiksi oppimiskokemusten tai vuorovaikutuksen näkökulmasta.

Tämän tutkielman mukaan osa kotitalousopettajista antoi oppilaille käytännön tehtäviä - mutta osa kotitalousopettajista antoi ainoastaan kirjallisia tehtäviä, mikä

perusteltiin sillä, että perusopetuksen tulee olla maksutonta. Kotitalousopetuksen toteuttaminen kotona voidaan nähdä uhkana vai mahdollisuutena. Jatkotutkimusaiheeksi sopisi se, millaisissa oppimisympäristöissä kotitalousopetusta voi toteuttaa. Koska kotitalousoppiaine on laaja-alainen ja sillä on yhteyksiä eri oppiaineisiin, myös kotitalousopetuksen oppimisympäristöjen valinnassa voi käyttää mielikuvitusta. Kotitalousopetusta voi toteuttaa kotitalousluokan ja kodin lisäksi esimerkiksi kaupungin keskustassa, maatilalla, kaupassa, metsässä tai digitaalisissa oppimisympäristöissä.

Kotitalousopettajat olisivat toivoneet selkeitä ohjeita kotitalousopetuksen toteuttamiseen poikkeusoloissa. Tulevaisuudessa kunnan tai koulun antamat selkeät ohjeet saattavat tukea kotitalousopettajien työssä jaksamista. Työssä kuormittumisen syyt eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä, vaan jaksamiseen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti sekä työn sisältä että ulkopuolelta tulevat tekijät (Soini ym., 2008, s. 253). Tämän vuoksi opettajien työssä jaksamista on tärkeää tarkastella holistisesta näkökulmasta ottaen huomioon esimerkiksi pandemian vaikutus opettajien arjen hallintaan. Kotitalousopettajien, kuten muidenkin opettajien, työssä jaksamisen haasteet on otettava huomioon tulevaisuudessa, jotta laadukas perusopetus saadaan opettajien toimesta ylläpidettyä jatkossakin. Tähän voidaan vaikuttaa esimerkiksi tekemällä lisää tutkimusta opettajien työssä jaksamisesta sekä siihen liittyvistä ongelmista ja ratkaisuista.

Vaikka tässä tutkimuksessa kotitalousopettajien työssä jaksamisen haasteet nousivat yhdeksi teemaksi, se ei riitä tekemään suoraviivaisia johtopäätöksiä laajassa kontekstissa. Kotitalousopettajien tekemä työ voidaan nähdä rakennuspaikkana yhteiskunnan hyvinvoinnin tukemiselle, minkä vuoksi on pidettävä huolta myös kotitalousopettajien oman arjen hallinnan ja työssä jaksamisen tukemisesta.

LÄHTEET

- Airaksinen, U. (2012). Vanhempien osallisuus ja verkostoituminen kodin ja koulun yhteistyössä. Jyväskylän yliopisto: pro gradu -tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40644/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201301031006.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Autio, M. (2019). Resurssien käytön renessanssi – kohti 1,5-asteista elämäntyylä. *Tieteessä Tapahtuu*, 37(2). <https://journal.fi/tt/article/view/79945>
- Bartley, S. J., Abdul-Rahman, F., Cummings, M. N., & O'Brien, D. P. (2012). Promoting Collaboration between Family and Consumer Sciences Teachers and Cooperative Extension Home Economics County Agents: Results of a Pilot Study. *Journal of Family & Consumer Sciences Education*, 30(2). <http://www.natefacts.org/Pages/v30no2/v30no2Bartley.pdf>
- Deslandes, R. (2001). A Vision of Home-School Partnership: Three complementary conceptual frameworks. A bridge to the future: Collaboration between parents, schools and communities, 11–23. <http://www.familyschool.org.au/files/5913/7955/4847/visionhomeschool.pdf>
- Elorinne, A.-L., Arai, N., & Autio, M. (2017). Pedagogics in Home Economics Meet Everyday Life: Crossing Boundaries and Developing Insight in Finland and Japan. Teoksessa E. Kimonen & R. Nevalainen (toim.) *Reforming Teaching and Teacher Education: Bright Prospects for Active Schools*, 145–168. Sense publishers.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Grant, K. B. & Ray, J. A. (2018). *Home, school, and community collaboration: Culturally responsive family engagement*. Sage Publications.
- Haapaniemi, J., Venäläinen, S., Malin, A. & Palojoki, P. (2019). Home economics education: exploring integrative learning. *Educational Research*, 61(1), 87–104. <https://doi.org/10.1080/00131881.2018.1564626>
- Haverinen, L. (1996). *Arjen hallinta kotitalouden toiminnan tavoitteena*. Kotitalouden toiminnan filosofista ja teoreettista tarkastelua. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja. Tutkimuksia 164. Helsinki: Hakapaino.

- Haverinen, L. (2009). Johdatus kotitalouden taitopedagogiikkaan – kertomukset kotitalousopetuksen hiljaisen tiedon tulkkina. *Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja* 18. Helsinki: Yliopistopaino. <https://helda.helsinki.fi/handle/10224/4660>
- Helsingin yliopisto & Tampereen yliopisto (2020). Koronakevät kuormitti huoltajia ja opettajia, oppilaiden kokemukset etäopetuksesta vaihtelivat. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/koronakevat-kuormitti-huoltajia-ja-opettajia-oppilaiden-kokemukset-etäopetuksesta-vaihtelivat>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2000). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Janhonen-Abruquah, H., Heino, L., Pöntinen, S. M. & Haveri, M. (2015). Kulttuurisesti kestävä kotitalousopetus. Teoksessa P. Palojoiki & H. Janhonen-Abruquah (toim.) *Luova ja vastuullinen kotitalousopetus = Creative and responsible home economics education*, 29–45. Kotitalous- ja käsityötieteiden julkaisuja 38. Helsinki: Unigrafia.
- Jyväskylän yliopisto (2016). Avoimen yliopiston Koppa. Teemoittelu. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>
- Kuusisaari, H. (2014). Kotitalousoppiaine yhteiskunnallisena suunnannäyttäjänä. Teoksessa H. Kuusisaari & L. Käyhkö (toim.) *Tutki, kehitä, kehity! Kotitalous yhteiskunnallisena oppiaineena*, 9–20. Helsinki: Books on Demand.
- Metsämuuronen, J. (2006). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Myllykangas, M. (2009). Taitokasvatus oppimisen edistäjänä kotitalousopetuksessa. Teoksessa A. Aro, M. Hartikainen, M. Hollo, H. Järnefelt, E. Kauppinen, H. Ketonen, M. Manninen, M. Pietilä & P. Sinko (toim.) *Taide ja taito – Kiinni elämässä!*, 55–62. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Niittylä, S. (2020). *Kotitalousopettajien kokemuksia opetuksen järjestämisestä etäopetusjaksona keväällä 2020*. Helsingin yliopisto: pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202101071059>
- Opetushallitus (2021). Kotitalouden opetuksen oppimisjatkumo varhaiskasvatuksesta yläkouluun. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kotitalouden-opetuksen-oppimisjatkumo-varhaiskasvatuksesta-ylakouluun>
- Opintopolku.fi (2021). Kotitalousopettaja. Kasvatustieteen maisteri. <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.64395487545>

- Peruskoululaki 1983/476. Annettu Helsingissä 27.5.1983. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830476>
- POPS (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.
- Ranta, S. (2020). *Positiivinen pedagogiikka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 283. Lapin yliopisto.
- Rauma, A.-L. (2003). Kotitaloustiede on nuori ihmistiede. Teoksessa J. Enkenberg, E. Savolainen & P. Väisänen (toim.) *Tutkiva opettajankoulutus – taitava opettaja*, 199–208. <http://sokl.uef.fi/verkojulkaisut/tutkivaope/pdf/rauma.pdf>
- Sainio, M., Nurminen, T., Hämeenaho, P., Torppa, M., Poikkeus, A.-M. & Aro, T. (2020). Koulujen henkilökunnan kokemukset oppilaiden hyvinvoinnista COVID-19-etäkouluaikana: "Osa puhkesi kukkaan. Muutamat pitivät rimaa alhaalla.". *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin*, 30(3), 12–32. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/73695>
- Salo, U.-M. (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbäck (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkoston ja Nuorisotutkimusseuran julkaisuja* 164, 166–190. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Soini, T., Pietarinen, J., & Pyhältö, K. (2008). Pedagoginen hyvinvointi peruskoulun opettajien työssä. *Aikuiskasvatus* 28(4), 244–257.
- Soljanto, H. & Palojoki, P. (2015). Kotitalousopettajan käytännön ruoanvalmistustaidot ja kehittyvä asiantuntijuus. Teoksessa H. Janhonen-Abreuquah & P. Palojoki (toim.) *Luova ja vastuullinen kotitalousopetus = Creative and responsible home economics education*, 121–134. Kotitalous- ja käsityötieteiden julkaisuja 38. Helsinki: Unigrafia.
- Sysiharju, A.-L. (1995). *Naisasian tytär - muuttuvien kotien tuki*. 1891–1990. Vuosisata kotitalousopettajien koulutusta Helsingissä. Tutkimuksia 148. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Turkki, K. (2001). Kotitaloustiede kasvatusalan kentässä. *Kasvatus* 35(5), 506–515.
- Venäläinen, S. (2015). *Arjen tiedot ja taidot hyvinvoinnin perustana*. Kotitalouden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2014. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2015:5. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.
- Vähäkangas, J. (2018). *Tieto- ja viestintäteknologian hyödynnettävyys kotitalousopetuksessa*. Kotitalousopettajien ajatuksia. Helsingin yliopisto: pro gradu -tutkielma.

LIITTEET

LIITE 1 Kyselylomakkeen linkin jakamisen yhteydessä lähetetty saateteksti

Hei [tuttavan nimi]!

Vastaamalla oheiseen kyselyyn (erityisesti kyselyn lopussa olevaan avokysymykseen poikkeustilanteeseen liittyen) autat minua keräämään aineistoa graduuni.

Vielä ehdit auttamaan, kyselyn linkki on avoinna 31.5.2020 asti!

Kiitos jo etukäteen! 🙏

Irene

[Linkki kyselylomakkeeseen]

LIITE 2 Sopimus tutkimusaineiston luovuttamisesta

Sopimus tutkimusaineiston luovuttamisesta

Luovutettava aineisto

Luovutettava aineisto on osa BioColour-tutkimushankkeessa (Biovärit – Väripaletti bio-pohjaisille väriaineille ja pigmenteille) kerättyä Kohti kestävämpää kotitalousopetusta 2020 -kyselyn aineistoa. Luovutuksen kohteena on kotitalousalalla toimiville opettajille ja alan opiskelijoille suunnatun Kohti kestävämpää kotitalousopetusta 2020 -kyselyn anonymisoidut vastaukset avoimeen kysymykseen: "Kerro, miten opetuksesi muuttui koronaviruksen (COVID-19) aiheuttamassa poikkeustilassa? Kuvaile, miten yhteistyö on sujunut oppilaiden ja huoltajien kanssa?" sekä soveltuvin osin anonymisoidut vastaukset "Tuleeko sinulle mieleen jotain muuta kyselyn aiheisiin liittyen, mitä haluat kertoa tai täsmentää?" -avoimeen kysymykseen. Luovutettava aineisto sisältää myös vastaajien taustatiedot, joita ovat sukupuoli, ikä, ensisijainen koulutus, opetuskokemus vuosina, maakunta sekä ensisijainen opetusaste.

Perusjoukko: Perusjoukon muodostavat kotitaloutta eri koulutusasteilla ja vapaan sivistystyön koulutuksessa opettavat henkilöt sekä kotitalousalan opiskelijat.

Otanta: Otos on itsevalikoitunut. Aineisto on kerätty Google Forms -verkkokyselyinä. Linkkiä kyselylomakkeeseen jaettiin Kotitalousopettajien liiton ja Kotitalousopettajien liiton jäsenyhdistysten kautta sekä Kotitalousopettajat -Facebook-ryhmässä, Kotitalouspedagogiopiskelijat ry -Facebook-ryhmässä ja vapaasti lähetettävänä linkkinä. Kyselylomaketta testattiin 24.–28.4.2020 välisenä aikana ja testausvaiheessa kerätyt kuusi vastausta otettiin mukaan aineistoon. Kysely oli avoinna 4.5.–31.5.2020. Määräaikaan mennessä kyselyyn vastasi yhteensä 153 henkilöä testausvaiheessa kerätyt vastaukset mukaan lukien.

Sopimuksen sisältö

Edellä kuvattua aineistoa tai sen tietoja ei saa luovuttaa kolmansille osapuolille. Koska kyselyn perusjoukko on rajattu, tulee tutkittavien anonymiteettiä kiinnittää erityistä huomiota. Aineiston avoimet vastaukset ovat anonymisoitu, mutta raportointivaiheessa tulee vielä varmistaa, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa mahdollisista aineistositaateista, epäsuorien tunnisteiden avulla tai tietoja yhdistämällä. On myös varmistettava, että vastaajan lähipiiriä tai kolmansia henkilöitä ei voi tunnistaa aineiston perusteella.

Olen ymmärtänyt sopimuksen sisällön ja sitoudun noudattamaan sitä sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan "Hyvä tieteellinen käytäntö" (HKT) -ohjeita (s. 6–7)
<https://tenk.fi/fi/tiedetilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Helsingissä x.x.2020

Allekirjoitus ja nimenselvennys sekä yhteystieto

LIITE 3 Lista aineistosta löytyneistä aiheista

Aiheita aineistosta:

1) kotitalous oppiaineena ja kotitalousopetuksen luonne

Opettajan lisääntynyt työmäärä ja -aika, opettajan henkilökohtaisen vapaa-ajan käyttäminen, arjen hallinnan puute, opetusmenetelmien soveltaminen etäopetukseen, teoriaopetuksen ja käytännön opetuksen määrän muokkaaminen, kotitalousopetuksen aiheiden muokkaaminen, uuden opetusmateriaalin kehittäminen, etäopetusvälineiden käytön opetteleminen, yhteistyö kollegoiden ja it-henkilöiden kanssa, opettajien kaipuu kotitalousopetukseen ennen pandemiaa, kotitalousopetuksen tärkeys, opettajan kehittyminen, opettajan jaksaminen, ruutuajan lisääntyminen, liikunnan väheneminen

2) kotitalousopetus ja opetusmenetelmät

Kotona tehtävien kotitalousopetuksen harjoitustehtävien luonne/haasteet/voima, kotitalousopetuksen harjoitustehtävien käytännönläheisyys, huoli opetuksen riittävydestä, oppilaiden mukautuminen ja taitoerot etäopetuksessa, etäopetuksen kohdistuminen yksilöllisesti oppilaisiin, opettajan tietoisuus oppilaan osaamisesta, vuorovaikutuksen puutteellisuus kotitalousopetukseen liittyvissä videotapaamisissa, yhteydenpitotavat etäopetuksessa, kotitalousopetuksen harjoitustehtävien työtavat, opettajien huoli nettikiusaamisesta, oppilaiden pysyminen opiskelutahdissa, harjoitustehtävien ohjeistusten muokkaaminen oppilaiden tarpeet huomioiden, arviointi etänä, harjoitustehtävien määrä, toiveet valtakunnallisista oppiaineen opetukseen liittyvistä ohjeista

3) kodin ja koulun välinen vuorovaikutus

Opettajan ja oppilaiden vuorovaikutukselliset haasteet, opettajan kohtaamat haasteet liittyen oppilaiden ja huoltajien kanssa kommunikointiin ja yhteydenpitoon, kodin ja koulun välinen yhteistyö, kotiolojen ja perhetilanteiden huomioiminen, huoltajien antama palaute, keskusteleminen huoltajien kanssa, perusopetuksen maksuttomuus, tunteiden vaikutus vuorovaikutukseen, huoltajien mielipiteet kotitalousoppiaineesta

LIITE 4 Lista aineistossa esiintyviin ilmaisuihin liittyvistä havainnoista

Ilmaisuihin liittyviä havaintoja:

- muutokseen suhtautuminen eri tavoin (pos. ja neg. ilmaukset)
- opettajien mielipiteet lähi- ja etäopetuksesta (pos. ja neg. ilmaukset)
- minä-persoonapronominin käyttäminen ("Olen todella väsynyt ja odotan sitä, että arkirytmä palautuu")
- irtautuminen, uhriutuminen
- No-partikkeli/turhautuminen? ("No kai se nyt jokaisella muuttui")
- normalisointi ("Ei voi oikein omaa napaansa nyt tuijottaa!")
- näkökulman/kysymyksenasettelun huomioiminen
- se, mitä kerrotaan ja mitä ei kerrota - mainitsematta jättäminen esim. opettajan it-taidot kehittyneet - entä oppilaiden? / paineita ja kiirettä ja riittämättömyyttä opettajilla - entä oppilailla?
- ilmaisut esimerkiksi tavoittamattomista oppilaista (pudokas, uinuva, kadonnut...)
- ilmaisut tekemisistä (etsiminen, metsästys, kyseleminen, karhuaminen, vellominen, harhailu, pysyä tallessa...)
- etäopetuksen soveltumattomuus kotitalousopetukseen – kuin irtautuminen ("Etätyötä eli toimistosihteerin hommiksi meni.")
- arvottavat sanavalinnat (joutua, pelkästään, liikaa, pitää/täytyy, vaatii, vain...)
- adjektiivit vaikea, raskas, kiehtova, tärkeä, upea, inhottava, paha, lamaannuttava ("Vaikea opettaa ja antaa tehtäviä, joita oppilaat voivat oikeasti toteuttaa kotoaan")
- vertailua ennen pandemiaa ja pandemian aikana (lisääntynyt / vähentynyt)
- luettelomaiset tekstit työtehtävistä
- hymiöiden käyttö vastauksissa ja huomiot hymiöistä/reaktioista ("Annoin sanallisen palautteen jokaiseen palautettuun tehtävään ja usein oppilaat vastasivat vielä siihen positiivisella hymiöllä/ toivottivat hyvää viikonloppua, vappua...")
- toiveiden muodossa kirjoittaminen: oppilaat olisivat voineet/ huoltajat olisivat voineet
- päiväkirjamaisesti/kronologisesti kirjoittaminen